

3

POGLAVJE

Vloga organov za notranje zadeve pri oblikovanju obrambnih sil Republike Slovenije

»NEKAJ JE TREBA NAREDITI ...«

Šestnajstega maja 1990, ko je bila v pravkar konstituirani slovenski skupščini izvoljena nova vlada Lojzeta Peterleta, je v stavbi parlamenta vladalo sproščeno in prešerno vzdušje. Tako je celo Milan Aksentijević, skupščinski delegat JLA, »prav prijazno in s širokim nasmehom« pristopil k novemu premierju. Novopečeni ministri, pisana sedemindvajsetčlanska združba najrazličnejših profilov, karier in nazorov, so se fotografirali, si nazdravili z zlato radgonsko penino in z mislimi najbrž odbrzeli k svojim resorjem. Malo prej je njim in delegatom na seji Peterle zagotovil, da je govoril s predsednikom stare vlade Dušanom Šinigojem o predaji poslov in kako se zato »novim ministrom /.../ ne bo zgodilo, da bodo prišli v prazne prostore, saj so vsi resorji pripravili poročila o svojem delu«. ¹⁴² Novi republiški sekretar za notranje zadeve Igor Bavčar, ¹⁴³ tedaj že prekaljeni in uveljavljeni mladi politik, se je nato še isti dan napotil v svoj urad, na svoje ministrstvo.

Popoldan se je že prevešal v majski večer, ko je sekretar prispel do znamenite Slavije, stavbe ministrstva, ki je le streljaj od parlamenta. Že takoj na vhodu je najprej naletel na sila nenavaden sprejem: »Prišel sem na ministrstvo in me ni čakal nihče. Jaz sem prišel sam, vratar mi je povedal, kam se gre. Prišel sem v pisarno, tam so bili telefoni, odprta blagajna, v njej kuverta in notri je bil en kovanec /.../ od rajha s Hitlerjevo podobo.« ¹⁴⁴ Nikjer nikogar, Peterletovim besedam navkljub prazni prostori. ¹⁴⁵ Presenečenje, ki mu je nato že naslednji dan, 17. maja, sledilo novo, še večje, po pripovedi Bavčarja zares dramatično. Začela so prihajati obvestila, da JLA pobira orožje: »/.../ jaz tam stojim v tisti z lesom opasani pisarni in potem pride ta, ki je bil šef kabineta, ampak šele potem, ves prestrašen ... /.../ In jaz takrat res nisem vedel, kaj naj naredim, koga poklicat, kje je kdo, kaj ... Depeše so začele iz stalne službe – odvzem orožja, to so vzeli, ono so vzeli ... Koga, kje, kaj? Ali bo kdo mene aretiral, ali bom jaz koga? (smeh) /.../ Potem sem jim rekel, naj mi dajo vse te informacije. Potem je prišel Ertlov kabinet, to so bili ljudje, stari vsi blizu 55, 60 let. Meni so se vsi zdeli neznansko stari, ampak takrat se mi je zdelo, da sem dobil neko strukturo, in potem sem se

¹⁴² Delo, 17. 5. 1990, str. 3, Pri izbiranju ministrov prevladala strokovnost in poznavanje področja.

¹⁴³ Bavčar je bil diplomirani politolog, pred tem pa je končal srednjo šolo za miličnike in kadete v Tacnu. Kot politik je delal na ZSMS, SZDL, »politično« pa najbolj zaslovel kot vodja Odbora za varstvo človekovih pravic. Po mnenju časnika Delo je bil v vrstah zmagovalcev volitev »prav gotovo najbolj usposobljen in primeren za mesto, ki ga je zasedel.« – Delo (SP), 19. 5. 1990, str. 19, Prek ljudi do programa.

¹⁴⁴ Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

¹⁴⁵ Prim.: Intervju Pozvek, 31. 3. 2009.

ukvarjal z njimi mesec dni.«¹⁴⁶ Novi republiški sekretar se je tako kljub svojim kompetencam tedaj znašel v sistemu, katerega drobovja ni poznal in ki mu sprva tudi ni zaupal. Bil je »sam« v pisarni, dogodki pa so se začeli odvijati z vrtoglavo naglico.

Istega dne, 17. maja 1990, je zazvonil telefon v pisarni vodje Centra za usposabljanje Posebnih in Vojnih enot milice v Jasnici na Kočevskem. Šef centra, izkušeni miličnik Vinko Beznik, je dvignil slušalko.¹⁴⁷ Klical je zaskrbljeni Tone Krkovič, tedaj občinski sekretar za ljudsko obrambo na občini Kočevje, ki pa je bil nedolgo prej operativni častnik Zaščitne brigade TO v Primožih, samo 10 kilometrov stran od Centra Jasnica, na drugi strani hriba. Beznik in Krkovič sta vsa leta dotlej tako zaradi bližine lokacij njunih delovnih mest kot narave njunega dela veliko sodelovala in se zato tudi zelo dobro poznala, »privatno in službeno«. Krkovič je torej klical starega znanca in mu sporočil, da je »on naletel ravno na tovarnjake, ki so odvažali orožje iz skladišča TO-ja«. Povprašal ga je, ali kaj ve o tem, ali morda tudi drugod po Sloveniji pobirajo orožje.¹⁴⁸ Beznik se je bliskovito odzval in se takoj povezal z Bojanom Šuligojem, poveljnikom gorenjske pokrajine TO.¹⁴⁹ »On je potrdil, da pobirajo.«¹⁵⁰ In vsem se je zastavilo vprašanje: Kaj pa zdaj?

Vinko Beznik je imel tedaj poleg splošnih skrbi zaradi zaostrovanja varnostnega položaja še en zelo konkreten razlog za kar najhitrejšo iskanje odgovora na gornje vprašanje. Pri njem se je ravno usposabljala t. i. enota za protispecialno delovanje TO iz gorenjske pokrajine. »Bodo skušali tudi njih razorožiti?« Veliko časa za razmislek ni bilo. Ocenili so, da je majhna možnost za posredovanje v centru milice, najbrž JLA tudi ni vedela za urjenje gorenjske enote, a vendar so se odločili ukrepati. »Mimo vseh povelj smo Center dodatno zavarovali, to se pravi, ojačali smo stražo /.../. Vse smo oborožili z ostrim strelivom in iz naših skladišč smo na vozila, kamione naložili minsko-eksplozivna sredstva

146 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

147 Vinko Beznik je po šolanju na Kadetski šoli za miličnike v Tacnu končal Vojaško akademijo kopenske vojske v Beogradu, opravil posebno Diverzantsko šolo v Obveščevalnem in kontraobveščevalnem centru JLA v Pančevu, ki jo je končalo le 22 udeležencev iz celotne Jugoslavije, in nato leta 1978 postal inštruktor za protidiverzantsko (protiteroristično) delovanje v Centru Jasnica. Leta 1984 je prevzel poveljevanje Čete milice za posebne naloge ZEM, kar je opravljal do leta 1987, ko je postal vodja Centra Jasnica. – INZ, Biografija Beznik.

148 Krkovič se je prav tisti dan, 17. maja, mudil na RŠTO v Ljubljani, kjer naj bi se srečal z načelnikom štaba TO generalom Ožboltom in predstavniki Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo. Govorili naj bi o tem, da bi podjetje Oprema Kočevje proizvajalo nove uniforme za JLA. Kljub poprejšnjim dogovorom srečanja ni bilo, Krkovič k Ožboltu ni mogel. Vrnil se je v Kočevje in tam videl, kako je vojska »že vezala cerade na kamionih«. – Mladina, 8. 12. 1990, str. 31–32, Operacija »Narodna zaščita« : intervju z Antonom Krkovičem (Ali H. Žerdin).

149 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

150 Šuligoj je bil eden izmed poveljnikov TO, ki niso predali orožja. Slednjega tudi ni imel shranjenega pri enotah JLA.

Vinko Beznik (1956), poveljnik Centra za usposabljanje PEM in VEM Jasnica, od avgusta 1990 poveljnik SEM, član Republiške koordinacije, ki je vodila vse priprave na oborožen spopad in vse aktivnosti med spopadi.

in dodatno vse orožje in strelivo, ki smo ju imeli pripravljena za umaknitev na kakšno rezervno lokacijo. To je bil ukrep, ki smo si ga lastnoročno privoščili, pač brez kakršnihkoli povelj.«¹⁵¹

Prvo dejanje je bilo storjeno, a skrbi s tem seveda še nikakor niso bile odgnane. Beznik in Krkovič sta se zato naslednji dan, 18. maja, sama sestala na Krkovičevem domu in tedaj najbrž prvič začela iskati širše odgovore na zahtevno vprašanje, »kaj storiti zdaj, ko se izvaja ta ukrep JLA«. Ta pogovor je bil še zmerom precej splošen, bolj lahkoten, kot je dejal Beznik, a je vseeno pokazal dovolj konkretno željo po akciji. Takrat sta se namreč oba dogovorila, da bosta »poklicala vsak svojega ministra«, torej Beznik Igorja Bavčarja in Krkovič Janeza Janšo. Še isti dan sta sekretarja prejela klic.¹⁵²

Bavčar je bil takrat, ko je »Beznik res poklical, da se moramo dobiti«, še zmerom bolj ali manj »sam« v pisarni. Poziv z Jasnice ga zato gotovo ni mogel pustiti ravnodušnega, saj ga je klical Vinko Beznik, njegov stari znanec, človek,

151 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

152 Prav tam.

ki ga je poznal. V tistih negotovih in napetih časih se je sekretar za notranje zadeve seveda najraje »naslonil na te ljudi, ki sem jih poznal, na Beznika, s katerim sva bila sošolca, skupaj sva bila v sobi v tacenski šoli«. ¹⁵³ Tri leta sta si delila sobo, nato pa je Bavčar odšel v miličniško službo, Beznik pa študiral na Vojaško akademijo. ¹⁵⁴ Bavčar ob tem priznava, da slednje dejstvo v začetku ni najboljše vplivalo na naglo vzpostavitev starega zaupanja. »On je bil potem v vojaški akademiji,« je dejal, »in to me je malo motilo, ampak sem hitro ... potem je prišel nazaj in sva hitro razčistila nekatere stvari. /.../ smo nekako premagovali ta nezaupanja.« ¹⁵⁵

Beznik se je z Bavčarjem (podobno kot Krkovič z Janšo) hitro dogovoril za sestanek, ki je bil takoj v naslednjih dneh na Jasnici. ¹⁵⁶ Četverica se je prvič operativno sestala in pogovarjala »okrog tega, kaj pa zdaj narediti s tistim, kar nam je še ostalo /orožjem/«, kako oborožitev zavarovati, kam jo prepeljati. Nekega resnega koncepta še ni bilo, »nihče ni prišel z izdelano zgodbo, vsi so prišli in smo se pogovarjali, nekaj je treba narediti, kako, na kakšen način se organizirati.« Bavčar je nato nemudoma izdal depeše, da se vse orožje, ki ga je TO hranila pri milici, ustrezno zaščiti. Sekretar dotlej tudi sploh ni vedel, da hranijo organi za notranje zadeve del orožja TO. ¹⁵⁷

AKCIJA GOTENICA

Že takoj na prvem sestanku med Bavčarjem, Janšo, Beznikom in Krkovičem se je pojavilo nadvse pomembno vprašanje, »vprašanje, kaj pa zavarovano območje Gotenice, Kočevske Reke in Škrilja«. Na tem strogo varovanem območju, prežetem s tisočermi fantomskimi miti in skrivnostnimi zarotniškimi zgodbami, ki so burile domišljijo, so se nahajali objekti, namenjeni za zaščito ožjega republiškega vodstva v primeru izrednih razmer. ¹⁵⁸ Obsegali so lasten sistem zvez, zaščite in zaloge za 90 dni samooskrbe. Poleg tega pa so se tam

153 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

154 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

155 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

156 Najprej so se posamično sestali Bavčar z Beznikom in Janša s Krkovičem. Slednja se prej nista poznala, zato je za Krkoviča prek Bavčarja »jamčil« Beznik. – Intervju Bavčar, 18. 5. 2010; Mladina, 8. 12. 1990, str. 32, Operacija »Narodna zaščita« : intervju z Antonom Krkovičem (Ali H. Žerdin).

157 Na postaje milice so nato prepeljali tudi del tistega orožja TO, ki ga JLA v svoji akciji ni uspela odvzeti. – Intervju Guček, 31. 3. 2009.

158 Stopnja varovanja območja je sicer bila različna. Gotenica in del Škrilja, kjer je bil sistem zvez, sta bila najbolj zaprta, ostali deli pa nekoliko manj. – Pregledna karta varovanega območja z razdeljenimi kompleksi : topografska karta 1 : 50.000, v: Gradivo Beznik.

nahajala tudi rezervna skladišča orožja in streliva zaščitne brigade TO in milice. In to orožje je seveda vzpodbujalo razmislek, treba ga je bilo nekako zavarovati pred morebitnim zasegom JLA. Celotno zaprto območje je sicer sodilo pod »direktno ingerenco« Službe državne varnosti, torej organa v sestavi Republiškega sekretariata za notranje zadeve; sodilo je pod Bavčarjevo pristojnost. Pred JLA je bilo ves čas, že od Ivana Mačka Matije naprej, »skrito«. Vojska je samo sodelovala pri fizičnem varovanju območja, a se je še ta »pomoč« nekaj mesecev prej nehala. Sama vključitev vojske v varovanje je obenem bila skrbno pretehtana, tako da ni bilo velikih možnosti, da bi kakšna goteniška skrivnost pricurrljala v javnost. Vojaki, ki so varovali območje, so bili namreč pripeljani v Slovenijo iz najbolj oddaljenih jugoslovanskih krajev. Skrbno izbrane so jih pripadniki SDV v zatemnjenih vozilih preselili v centralni objekt v Gotenico, kjer je danes šola, in prevzeli vse pristojnosti nad njimi. »Vojska nič ni imela do končanja njihovega vojaškega roka. Nič več. Nikoli več jih niso videli, nič,« je slikovito opisal Vinko Beznik. V začetku leta 1990 so vojake pri varovanju območja nadomestile civilne osebe, zaposlene v RSNZ.

Na jasniškem sestanku se je četverica takrat dogovorila, »da dodatno zavarujemo varovano območje«. ¹⁵⁹ Nedvomno razumen sklep, ki se morda zdi preprost in enostavno izvedljiv. Nekaj, kar je pač že pod našim nadzorom, bomo še dodatno zavarovali. Mačji kašelji za profesionalno milico, če bi le vedeli vse to, kar je zapisano v prejšnjem odstavku. Toda tega niso vedeli. »/.../ ta fama o tem zaprtem območju pa je takrat še obstajala,« je opozoril Beznik. ¹⁶⁰ Nihče ni vedel, kaj lahko pričakuje, ne nazadnje sam sekretar Bavčar v začetku sploh ni izvedel, da je Gotenica pod njegovo pristojnostjo, saj primopredaje med njim in Ertlom ni bilo. ¹⁶¹ Hkrati z odločitvijo o vstopu v Gotenico se je tako seveda pojavilo pomembno vprašanje, kako akcijo izvesti, »kaj uporabiti za dodatno varovanje tega«. Po Bezniku je bila »najboljša takrat /.../ četa milice za posebne naloge iz sestave ZEM-a«. Dilem očitno ni bilo. 28. maja je tako Beznik povabil na Jasnico stara kolega Janeza Portirja in Feliksa Detelo. ¹⁶²

Detela se spominja, da je bil v tedanji klimi problem pogovora, »kako začeti.« Ko se je enota vračala z enega streljanja, opisuje, »sva se midva potem ustavila

¹⁵⁹ Dokončna odločitev o zavarovanju zaprtega območja je bila nato sprejeta nekaj dni pozneje, 26. 5. 1990, na sestanku pri Janezu Janši na Župančičevi – na Sekretariatu za obrambo.

¹⁶⁰ Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

¹⁶¹ Intervju Detela, 30. 3. 2009; Intervju Pozvek, 31. 3. 2009.

¹⁶² Janez Portir je bil komandir mehaniziranega voda Čete milice za posebne naloge, Feliks Detela pa vodja oddelka v vodu. V času, ko je bil Beznik poveljnik čete za posebne naloge, so bili »notri« tudi vsi ostali pripadniki enote. Po Beznikovih besedah so se poznali »do podrobnosti«.

Kočevska vasica Gotenica je bila osrednji del zaprtega in strogo varovanega območja.

pri njem /Bezniku/. Mislim, da smo bili tam približno dve uri, pogovarjali smo se o določenih zadevah, preden smo sploh prišli do bistva, smo se tam pol ure pogovarjali o vseh mogočih zadevah in potem je prišlo vprašanje, če se jaz prav spomnim, koliko ljudi imate v enoti, ki jim lahko zaupamo. In midva sva rekla, mislim da enih trideset ... nekaj takega se je šlo in potem smo bili v tej številki. Potem se je navezalo na vse tisto. Nismo niti vedeli, kaj, kako bi, ampak samo rabimo ljudi, ki jim lahko zaupamo. To je bilo njegovo in potem mislim, da smo imeli še eno debato o tem, kdo bi bil šef, ko bi sploh ta stvar šla čez, in potem je Janez /Portir/ rekel, da je pač treba na višji nivo, da mi pač nismo na tem nivoju, da bi lahko dvignili ali kakor koli vsaj pol ali celo enoto.«¹⁶³ Pomemben izziv za vpletene je torej bil, kako čim bolj skrivoma »dvigniti« enoto. Temu pritrjuje tudi Portir: »Na vprašanje, kako lahko mimo uradnega vodstva izpeljemo določeno nalogo, sem ocenil, da niti jaz niti Detela takrat nisva bila v poziciji, da bi lahko tajno, mimo obstoječega vodstva čete, se dogovorila in odredila seveda kakršne koli aktivnosti, naloge, ne da bi to ostalo neopazno. Na tej podlagi sva predlagala gospodu Bezniku, da poišče osebe iz vodstva takratne čete milice, ki bi lahko

163 Intervju Detela, 30. 3. 2009.

v dogovoru s komandirjem čete odredile določeno nalogo ali zvezo aktivnosti vsem notranjim enotam, ne da bi kdor koli lahko pomislil, da gre za nalogo, ki ni usklajena, ali da bi lahko prišlo do pomislekov v zvezi z izvedbo te naloge. Vsekakor sva midva takrat pristala na sodelovanje /.../.«¹⁶⁴

Beznikova stara »kriegskamerada« sta tako pristala na sodelovanje v neki neznan in negotovi akciji, ki jo je povrhu vsega bilo treba izvesti tajno, brez vednosti miličniških struktur. Ob tem se seveda poraja vprašanje, čemu takšna konspiracija. Enega od odgovorov ponuja teza o »goteniškem mitu«, o zaprtem območju, kjer nihče ni točno vedel, kdo in kaj se notri skriva. Določena mera zaupnosti je v takih okoliščinah seveda razumljiva. Po drugi strani pa Beznik še poudarja, da »/.../ prvič, pravne podlage za kaj takšnega ni bilo prav nobene. Drugič, preden bi mi to objasnili uradnim strukturam, hierarhiji, to se pravi, prvo je bilo poveljstvo čete, drugo je bilo vodstvo ZEM-a, tretje je bilo poveljstvo milice ali vodja policije, četrto je bil gor nad njim še kakšen državni sekretar ali kaj so bili takrat, potem je bil ... no, na koncu je bil pa Igor. Igor je pa že vedel – oziroma Bavčar. Ampak pod njim, njegov kabinet, njegovi, takratno ... to ni bilo! On je bil sam gor.«¹⁶⁵

Organizatorji akcije Gotenica so torej morali najti stransko pot, ki bi vodila k uspešnemu zavarovanju zaprtega območja. Drugih zadržkov pravzaprav ni bilo. Enota je bila izbrana in zaupanja vredna, druge podobne tedaj tudi ni bilo, poveljnik je tudi bil hitro določen – to je bil Dušan Gorše, kasnejši Beznikov namestnik – domisliti si je bilo treba le način, »kako pa spraviti enoto dol«. In kako? Nikakor drugače kot s prevaro. Zvijračni organizatorji akcije z Beznikom na čelu so ravno takrat pripravljali učno gradivo iz taktike enot milice. To je vključevalo izdelavo pisnih gradiv, diapozitivov in – snemanje učnih filmov. Prav slednje je nudilo izvrsten izgovor, saj so za snemanje seveda »najboljši specialci, da pravilno prikažejo«. Center Jasnica je tako naslovil uradno prošnjo za dodelitev enote za snemanje filma na poveljstvo ZEM-a, pripravil učno gradivo, izjavil, da krije vse stroške ... in vod za posebne naloge ZEM-a se je pod poveljstvom Goršeta skupaj z bojnim oklepnim vozilom in ostrim strelivom povsem formalno napotil v Beznikov center. Maj se je že skoraj prevesil v junij 1990, ko je enota začela prenašati naokrog kamere in se »pripravljati« na učno akcijo. Medtem so Beznik, Gorše in Krkovič skrivoma pripravili načrte za prevzem območja.

»/.../ no in to je ostalo tako do 2. junija zvečer okrog osme,« ko je Beznik

164 Intervju Portir, 30. 3. 2009.

165 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

končno vse »fante« zbral in jim povedal: »Kolegi, kot ste nekateri morda že ugotovili, smo vas v centru ustavili iz drugega razloga, kot smo vam ga navedli. Ne bomo snemali učnih filmov, ampak moramo izvesti pomembno akcijo.«¹⁶⁶ Dodal je še, da gre za vojno akcijo, katere cilj je varovanje orožja na območju Gotenice, in da je udeležba prostovoljna. Vsi navzoči miličniki so enoglasno pristali na sodelovanje, saj, kot je slikovito opisal Detela, »/.../ smo bili, najbrž so še zdaj, profesionalci /.../ in željni akcij. Torej, če te nekdo drila, drila in te ne spusti s ketne, potem je to tak čuden občutek. Prav željni smo bili, da gremo v to. In še enkrat, mi smo bili profesionalci in smo dobili ukaze in mi smo te ukaze izvajali. Nismo nikoli, nikdar preveč razmišljali o tem, ali delamo prav, ali delamo narobe, zato smo imeli pač poveljujoče, ki so vedeli, kaj je prav in kaj narobe, in mi smo to delali. Tako da nismo imeli nikoli kakršnih koli zadržkov okoli teh zadev. Mi smo bili profesionalci, 15 let smo bili po teh enotah in konec koncev, če nekaj rečejo, smo pač šli.«¹⁶⁷

Akcija se je začela v nedeljo, 3. junija 1990, ob enih ponoči. Do zob oboroženi specialci s čeladami in dolgocevnim orožjem so začeli prevzemati »točke varovanja«.¹⁶⁸ Po Beznikovih besedah so bile to tedaj »čudne situacije«, veliko je bilo strahu, zlasti pri varnostnem osebju, ki se je naenkrat znašlo pred »okrepitevami«, nenadoma je prišlo »dodatno varovanje«. Sama akcija je sicer stekla povsem gladko, če ne štejemo velikih oči in nekaj razburjenja pri posameznih uslužbencih iz Gotenice.¹⁶⁹ Eleganten potek akcije je bil gotovo tudi posledica dejstva, da je Beznikova ekipa vstopila na območje skupaj z vodjo varovanja goteniškega centra, ki ga je pred tem poiskala doma.

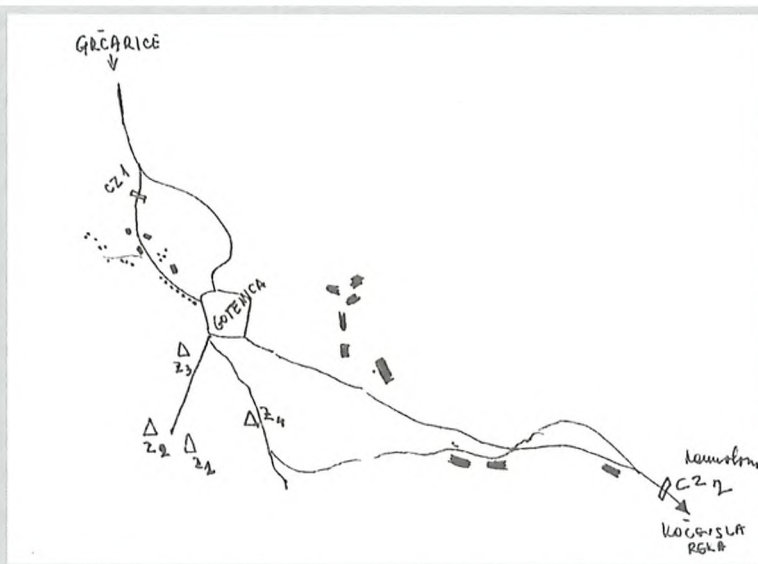
Načrtovalci akcije so poleg tega skušali priti v stik tudi z vodjem centra Edom Kocuvanom in Ivanom Erženom z zvezne SDV, tedaj po funkciji pomočnikom zveznega sekretarja za notranje zadeve. Do Kocuvana jim ni uspelo priti, saj je bil

166 Nedeljski dnevnik, 25. 6. 2000, str. 13, Državni udar z žegnom (Domen Caharijas).

167 Intervju Detela, 30. 3. 2009.

168 V akciji je skupno sodelovalo 47 pripadnikov Čete milice za posebne naloge ZEM. – Razporedi pripadnikov enote ZEM – ČMPN, v: Gradivo Beznik.

169 Gl.: Nedeljski dnevnik, 25. 6. 2000, str. 13, Državni udar z žegnom (Domen Caharijas); prav tam, 18. 6. 2000, str. 13, »Nategnili« so tudi vojsko (Domen Caharijas). Pravzaprav je bil edini, ki je Beznikovo ekipo presenetil, vodja goteniškega skladišča, kjer so imeli mesne izdelke za trimesečno oskrbo političnega vodstva v primeru izrednih razmer. Skladiščnik je namreč hodil kontrolirat hladilne komore vsak dan, tudi v nedeljo. »Se je pač pripeljal, prišel noter, in ko je pogledal noter, so ga naši ustavili in mu rekli, 'ne morete noter',« je opisal Beznik nekoliko komično situacijo. »Šel je ven, se ustavil približno petsto metrov za prvim ovinkom od te kontrolne točke in potem je on govoril, da je razmišljal, kaj se dogaja, zakaj ne sme noter, in je šel še enkrat poskusit in so mu še enkrat rekli, da ne sme noter, in potem je šel spet. No, tretjič pa so ga dali v naš kombi, eno naše vozilo in so ga odpeljali v naš Center, tako da so mu potem pojasnili, da mora biti noter, da ne bo šel več ven in tako naprej. Tako da je najprej hotel noter, zdaj pa ven ne sme več.« – Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

Skica enega od starešin za akcijo v Gotenici

ravno takrat na dopustu, so pa uspeli dobiti Eržena.¹⁷⁰ Slednji se je nato »znašel« v svoji bazi, v Gotenici, obdan z Beznikovimi možmi. Njegovo dojetanje miličniške »zasedbe« Gotenice, kakor ga je opisal Igor Bavčar, plastično prikazuje večplastni značaj dogodka: »Jaz [Bavčar] sem dal poklicati Eržena iz Beograda. Zjutraj ob štirih smo ga dvignili, to je bilo tako klasično, kot se dela, in smo šli vsi v Gotenico, takrat sem prvič videl, kaj to pomeni strah, ker je dobesedno smrdelo po znoju v avtomobilu, v katerem smo se peljali.«¹⁷¹

Vse orožje, ki se je nahajalo v Gotenici, so nato v naslednjih dneh premaknili v skladišča na obrobju, največ v bližnje Primože. Ravno tako so dodatno zavarovali celoten kompleks zaprtega območja, če bi slučajno prišlo do »poskusov vdora«, in ga – pod vtisom fantomskih zgod o domnevnih tamkajšnjih skrivnostih – hkrati začeli policijsko natančno preiskovati.¹⁷² Celotna akcija se je za Beznikovo

170 Beznik, Akcija »Gotenica 1990«.

171 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

172 Vlada je na eni svojih prvih sej imenovala komisijo za preučitev problematike zaprtega območja Kočevske Reke (Janša, Premiki, str. 50), ta pa nato posebno operativno podkomisijo, v kateri so bili Tone Krkovič, Maks Majcenovič in Anton Pozvek z RSNZ ter Bogdan Koprivnikar in Milan Lampret z RSLO. Podkomisija je dobila nalogo, da pripravi poročilo o vseh objektih, vsebini, ki se tam nahaja, poišče, če je na območju »kakšno skrito letališče, mogoče kakšno grobišče in mogoče še kaj takega«. Kot je povedal Pozvek, je delo dobro teklo, »/.../ ampak Krkovič nam je zvečer vedno nekam uhajal in potem ugotovim, da ... to mi je tudi sam priznal ... da sklicuje zvečer sestanke občinskega komiteja za SLO, na katerih on že razpravlja o tem, kaj bi se v teh objektih potem, ko bi se to končalo, lahko delalo. On je bil sekretar za ljudsko obrambo /.../, poznal je kolega oziroma nekoga iz tistega območja, ki je obrtnik in bi dobil enega izmed teh objektov in bi tam začel namensko proizvodnjo, ki bi jo financiral iz obrambnih sredstev. Tako da so šle te zadeve zelo dinamično naprej.« – Intervju Pozvek, 31. 3. 2009.

TEMA DNEVA

Na novo odkrita Slovenija

Slovenija je zdaj dobila 150 kvadratnih kilometrov novega ozemlja, je na večerjinski seji republiškega izvršnega sveta milce simbolično dejal notranji minister Igor Bavčar, ko je članom vlade in javnosti podrobneje predstavil poročilo posebne vladne komisije o varovanem območju Kočevske Reke. Kljub prehodnemu obdobju, ki bo trajalo do konca leta, predvsem zaradi varnostnih razlogov, kot pravijo pristojni, zaprtega območja zdaj praktično ni več. S tem bo z zemljevida Slovenije izginila še ena zadnjih belih lis, javnosti pa bodo približani kraji, ki jih doslej praktično ni bilo...

Zaprto območje, ki so ga od sveta odrezali že takoj po vojni, je bilo torej svojevrsten anahronizem našega časa. Anahronizem boste opazili in v vsch pogledih, kajti stvar je imela v rokah peščica oblastnikov, ki je območje upravljala mimo veljavnih postav in zakonov. Bržkone kar po lastni presoji, kaj je najboljše. Vprašani je ogromno, odgovorov za zdaj še zelo malo. Nič se ne ve o usodi ljudi, ki so tamkajšnje objekte gradili in tam bržkone tudi umirali. Tudi to bo prej ali slej moralo priti na dan...

Nova vlada je dokaj korajžno ugriznila v to kislno jabolko, ki so se ga pred njo vsi bolj ali manj izogibali. Pravzaprav je bil že skrajni čas za tako potezo, saj v obrambnih načrtih republike menda že več kot desetletje ni več predviden umik republiškega vodstva na to območje. Objekti bodo seveda ostali, toda s podrobnejšo predstavitvijo, kaj se pravzaprav skriva okrog Gotenice in Kočevske Reke, bovssekakor manjšenebo, strahunin zgodbi, ki jih ob takih primerih spleta burna človeška domisljaja. Ljudem je danes, skratka, dovolj skrivatinic. Škoda je le, da tega niso znale odkriti in razumeti že prejšnje vlade...

BRANKO SOBAN

Območje Kočevske Reke bo zdaj dobilo nov status

Komisija republiške skupščine je pregledala območje Kočevske Reke – Gibanje omejeno še do 31. decembra – O usodi ujetnikov in zapornikov nova komisija

LJUBLJANA, 15. junija – Varovanega območja Kočevska Reka od danes naprej praktično ni več. Izvršni svet je na današnji seji podprl odlok, ki govori o tem, toda bo seveda začel veljati šele dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. Prehodno obdobje bo trajalo do 31. decembra letos. Do takrat bo gibanje na tem območju, ki obsega 150 kvadratnih kilometrov, še vedno omejeno.

Kot je znano, je republiški izvršni svet že na seji 24. maja letos imenoval komisijo, ki naj bi pregledala območje Kočevske Reke. V njej so bili Lojze Peterle, Leo Sešerko, Igor Bavčar, Janez Janša, Stane Stančič, k sodelovanju pa so povabili še predsednika kočevske občine Mihaela Petroviča. Komisija si je to varovano območje ogledala 3. junija, za strokovni pregled pa je pooblastila sekretariata za ljudsko obrambo in notranje zadeve.

Igor Bavčar je danes povedal, da so območje pregledovali sedem dni. Pri tem so, kot je dejal Janez Janša, naleteli na sto vprašanj. Za zdaj so odgovorili le na

območjih so štirje objekti za namestitev osrednjega republiškega vodstva in za zveze. Tu so rezerve naflnih derivatov, gradbenega materiala in orožja. Obe območji zavaruje enota RSNZ. Tretji del je v pristojnosti posestva Srežnik in je nazven delno odprti. Posestvo je pred nedavnim dobilo status javnega podjetja.

Nadaljevanje na 2. strani

osrednje: območje odpreti ali ne. Odgovor je torej znan. Čeprav so tamkajšnje objekte začeli graditi že takoj po vojni (za vojno lokacijo slovenskega vodstva), vse do 1978. leta ni bilo dokumentov, iz katerih bi bilo vidno formalno-pravno urejanje statusa tega območja. Šele tedaj je takratni Marincev izvršni svet sprejel odlok (in ta ni bil objavljen v uradnem listu), ki je določil meje varovanega območja in režim gibanja. Zaradi tega komisija meni, da bi morali opraviti še dodatna poizvedovanja, ki bi pomagala razkriti še druge vzroke za obstoj tega zaprtega območja.

Samostojno Delo
S sklepom zbora delavcev TOZD Delo je od 15. junija 1990 ustanovil dnevnika Delo TOZD Delo. Ta sklep je včeraj potrdil tudi delavski svet TOZD Delo skupaj s svojimi zunanjiimi člani. S tem postaja dnevnik Delo tudi po formalni plati samostojena zunanistrankarski časopis, ki izraza interese najširše slovenske javnosti. UREDNIŠTVO

IZLET V NEZNANO

Karikatura: Franco Juri

Potem ko je slovenska vlada odprla celoten kompleks dotlej strogo varovanega območja okrog Gotenice, Kočevske Reke in Škrilja, je vanj povabila radovedne novinarje. Ti so si na območju, prežetem z mnogimi fantomskimi zgodbami, obetali veliko, a so ob videnem na koncu bili nemalo razočarani. (Delo, 16.6.1990)

oziroma Goršetovo skupino nato končala 16. junija, ko se je enota vrnila v svoj štab v Ljubljano.¹⁷³ Dan prej, 15. junija, je sekretar Bavčar na seji Izvršnega sveta simbolično dejal, da je Slovenija pridobila 150 km² novega ozemlja. Celoten

173 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

kompleks zaprtega območja je namreč vlada (s krajšim prehodnim obdobjem) isti dan ukinila in vanj že kmalu povabila radovedne novinarje.¹⁷⁴

Akcija Gotenica je tako predstavljala prvo akcijo neke miličniške enote, izvedeno mimo formalnih struktur RSNZ, samo s »pokritjem« Bavčarja. Ob njej še ne moremo govoriti o širše zasnovanem načrtu odpora proti JLA, čeprav je bilo kasneje veliko orožja po vsej Sloveniji disperziranega ravno od tam. V akciji se je med drugim tudi pokazala realnost nove oblasti.

SESTANKI SE VRSTIJO ...

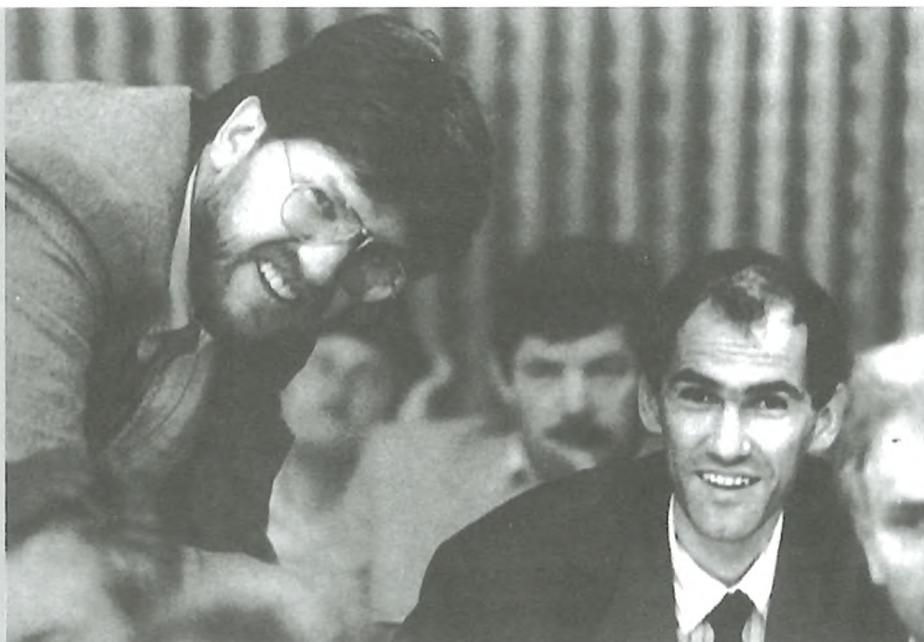
Po uspešno izvedeni akciji zavarovanja območja Gotenice so se njeni idejni vodje kmalu znova sestali. Konec junija so se Bavčar, Janša, Beznik in Krkovič, »okrepljeni« s starim Bavčarjevim znancom in sodelavcem iz časa Odbora za varstvo človekovih pravic Bojanom Korsiko, sešli na Trubarjevi domačiji v Rašici. Govorili so o aktualnem varnostnem položaju in o možnih nadaljnjih aktivnostih. Po Beznikovih besedah so tam prvič omenili »organiziran odpor«. »Čakajte, to je bila samo omemba, kdaj se je pa začelo, pa je kasnejši datum, ampak na Rašci je bilo prvo, da je treba nekaj narediti,«¹⁷⁵ pripoveduje Beznik. Sestanek se je, kljub temu da na njem niso sprejeli nobenih konkretnih sklepov, vtisnil v spomin tudi Bavčarju. »Dobro se spominjam, kako smo hodili po Rašci in se pogovarjali. /.../ 'Kaj narediti?' Prednost teh fantov je bila, da so notri poznali praktično vse ljudi, videli so formalno, toliko so bili dobro izobraženi, da so vedeli, kakšna je moč koga, kje, na kakšen način se organizirati /.../.«¹⁷⁶ Toda resnega načrta tedaj še nihče ni imel, ne Bavčar, ne Janša, ne Beznik, ne Krkovič.

V prvi polovici julija so se nato vrstili številni neformalni sestanki, srečanja, največ na Jasnici, velikokrat pa tudi drugod. V glavnem so se jih udeleževali miličniki in teritorialci z dolenjskega območja, ki so že tedaj tesno sodelovali. Kljub številnim sestankom in pogovorom pa koordinacije »od zgoraj« ni bilo, razen sestanka na Trubarjevi domačiji je od vdora v Gotenico v glavnem vladalo »zatišje«. V takem ozračju sta se Beznik in Krkovič zato preprosto znova dogovorila, da pokličeta vsak svojega ministra. Beznik pravi, da so »resnično sekretarje aktivirali in smo rekli, da moramo začeti, ker drugače bo vsega skupaj

174 Delo, 16. 6. 1990, str. 1–2, Območje Kočevske Reke bo zdaj dobilo nov status (Branko Soban); prav tam, str. 1, Na novo odkrita Slovenija (Branko Soban); prav tam (SP), 23. 6. 1990, str. 21, Telečja avdienca pri novih gospodarjih »satanovega gnezda« (Branimir Nešović).

175 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

176 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

'Ministra' za notranje zadeve in za obrambo Igor Bavčar in Janez Janša v slovenski skupščini leta 1990

konec«. Kmalu so se sestali na Bavčarjevem sekretariatu in na tistem sestanku so tudi nastale prve bolj konkretne ideje »o možnosti ustanavljanja vojaških oboroženih enot. Takrat. 21., 23. julij. To so prve ideje o možnosti ustanavljanja vojaških oboroženih enot.«¹⁷⁷

Seveda se je vsem takoj postavilo vprašanje, kaj »uporabiti«, kdo naj tvori »vojaške oborožene enote«. Bili so si edini, da na eni strani nekaj tistih, ki so dotlej sodili v TO, na drugi pa milica. A spet, kateri del, katere enote RSNZ. Beznik je bil načeloma prepričan, »da lahko uporabimo večino enot republiškega sekretariata. In bil sem popolnoma prepričan o lojalnosti milice slovenski državi. Tukaj opozarjam – lojalnosti slovenski državi. Državi, ne novi obliki oblasti, novi politiki. Državi. Ker tudi akcija Sever je bila lojalna državi. Takrat so edini pomisleki padli na Službo državne varnosti,¹⁷⁸ ki je bila v tistem času razorožena.«¹⁷⁹ Po premisleku so se nato odločili, da bodo za potrebe

177 Beznik je seveda govoril o državno organiziranih oboroženih enotah, ne o lokalnih oboroženih skupinah, ki so ponekod že obstajale. – Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

178 Slovenska SDV je bila razorožena po 27. 6. 1990. Štefan Tepeš, načelnik republiške SDV, je zaradi tega Bavčarjevega dejanja nato odstopil. – Brejc, Vmesni čas, str. 36-37.

179 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

nastajajoče obrambne organizacije uporabili najboljše, kar je RSNZ imel. Na eni strani Posebne enote milice (PEM) na čelu s Kuraltom in Kolencem, ki so svojo izkušnost in organiziranost odlično prikazale v akciji Sever, na drugi pa Specialno enoto milice (SEM) RSNZ.¹⁸⁰ Torej enoto, ki je še ni bilo, vsaj ne v samostojni obliki, »specialne« naloge so sodile pod okrilje ZEM-a.

USTANOVITEV SPECIALNE ENOTE MILICE

Odločitev s konca julija 1990 o ustanovitvi SEM je bila po eni strani pogojena s tedanjimi varnostnimi razmerami,¹⁸¹ po drugi pa tudi s tem, da je »hotel Bavčar imeti direktno enoto, s katero bo izvajal posebne naloge, specialne«.¹⁸² Želel si je enoto, ki bo pod njegovo neposredno pristojnostjo, hkrati pa bo organizirana in opremljena tako, da bo z njo moč izvajati tudi vojaške naloge, ne samo klasično policijskih, protiterorističnih. Želel si je enoto, s kakršno je bila izvedena akcija Gotenica.¹⁸³ Priprave na njeno ustanovitev so se začele nemudoma, saj se je Beznik že v naslednjih dneh začel sestajati z Goršetom, namestnikom komandirja Čete milice za posebne naloge ZEM-a. Do začetka avgusta sta pripravila celotne sheme za formalno ustanovitev enote, »sistematizacija, kadrovska dopolnitev, dopolnitev s sredstvi, način delovanja in tako naprej. Posebej velja dogovor o možnosti zasedbe na starešinskih položajih, ker to je bilo najbolj važno /.../.«¹⁸⁴

V prvi polovici avgusta sta nato na tej podlagi začela sistematično novačiti ustrezne kadre. Najprej sta na vikendu nad Šentjanžem obiskala Janeza Koširja: »Beznik in Gorše sta prišla gor, da ne bom rekel kam, v neke hribe, kjer sem bil na dopustu. Prideta, jaz sem samo pogledal, kako je to možno, da sta to našla, ker sem ... dobro in mi predstavita v bistvu predlog sistematizacije Specialne enote. Kaj in kako, onadva sta mi dala tam en šop papirjev, preberi, ko boš prebral, pa hočeva slišati da ali ne. In verjetno bi lahko že prej povedal, preden sem tisto bral, da grem nazaj, od koder sem prišel, ker moji začetki so bili v letu 1972, ko je bila Raduša, to je bila ustanovitev Posebne enote in tako naprej. Potem

180 Prav tam.

181 Pogovor o vzpostavitvi take enote je bil opravljen tudi v povsem formalni zasedbi, že julija 1990, na RSNZ, kjer so bili navzoči Bavčar, namestnik sekretarja Domađenik, poveljnik ZEM-a Janez Jereb, Beznik in Čelik. Sklenili so, da uprava milice »čimprej pripravi zamisel o naši Specialni enoti milice«. Zamisel nato seveda ni nastajala v okviru uprave milice. – O sestanku gl.: Čelik, Izza barikad, str. 72–73.

182 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

183 Tedanji načelnik milice Čelik naj bi bil – po Bavčarjevih besedah – odkrito nezadovoljen, ko je izgubil pristojnosti nad specialci. – Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

184 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

sem bil do leta 1988 v tem vodu za posebne naloge, vod za protidiverzantske in protiteoristične naloge se je takrat imenoval.« Portir je tako z veseljem odšel nazaj, »nazaj v narekovajih, v svojo enoto«. ¹⁸⁵

Do 20. avgusta so se nato zvrstila pogosta srečanja s pripadniki Čete milice za posebne naloge in starešinami, ki so jih vključili v nastajajočo Specialno enoto milice. ¹⁸⁶ Malodušja ali dvomov med bodočimi specialci ni bilo, pa tudi časa za »zagon« in vzpostavitev medsebojnih odnosov in zaupanja niso potrebovali. Vsi so bili usposobljeni, dobro so se poznali, vsi so bili, po besedah Detele, »veterani s Kosova«. ¹⁸⁷ »Več ali manj se že vsi poznamo iz osemdesetih let. Začelo se je, ko so bili na Kosovem prvi nemiri. Sodelavci so bili večkrat poslani na Kosovo, kjer so opravljali naloge vzdrževanja javnega reda in miru in nekako v posebnih pogojih bivali, živeli in se usposabljali,« ¹⁸⁸ je dodatno pojasnil Portir. Ravno »kosovska« izkušnja – čas, ki so ga slovenski miličniki prebili v okviru zveznega kontingenta milice na tedaj nemirnem Kosovu – jih je zaznamovala, stkala med njimi tesne vezi in pomembno utrdila v slovenskem prepričanju. Na jugu države so občuteno spoznavali vso resnost političnih razmer in prej ko slej se jim je porajal občutek ogroženosti. Vzdušje je bilo »ubitačno«, v zraku je bila »presija«, okrog so visele Miloševićeve slike. Še zadnji pomisleki so se jim počasi razblinjali, kot premogovniški prah v starotrškem rudniku, in končno »nihče od nas v nobenem primeru ni podvomil, na kateri strani bo /.../.« ¹⁸⁹

Triindvajsetega avgusta 1990 je nato sekretar Igor Bavčar na podlagi tedanjega Zakona o notranjih zadevah izdal Odločbo o ustanovitvi, delovnem področju in notranji organizaciji Specialne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve Republike Slovenije (SEM). ¹⁹⁰ V skladu s poprejšnjimi dogovori in načrti je bila SEM povsem samostojna organizacijska enota RSNZ, »vezana neposredno na republiškega sekretarja za notranje zadeve«. Poveljnik enote je bil odgovoren neposredno sekretarju in le sekretar (ali njegov pooblaščenec) je enoto lahko aktiviral. ¹⁹¹ Okostje nove enote je predstavljal Vod za posebne

185 Intervju Portir, 30. 3. 2009.

186 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

187 Intervju Detela, 30. 3. 2009.

188 Intervju Portir, 30. 3. 2009.

189 Prav tam.

190 Kopija Odločbe o ustanovitvi, delovnem področju in notranji organizaciji Specialne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve Republike Slovenije, št. 0432-16-Z-221-01/5-90 z dne 23. 8. 1990, v: Gradivo Beznik.

191 SEM je bila sestavljena iz šestih notranjih organizacijskih enot: poveljstva, operativnih enot A in B, mehanizirane enote, enote za protidiverzijsko zaščito in enote za oskrbo. Njen prvi sedež je bil v delu prostorov ZEM-a, na Vodnikovih ulici v Ljubljani. – Kopija Odločbe o ustanovitvi, delovnem področju in notranji organizaciji Specialne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve Republike Slovenije, št. 0432-16-Z-221-01/5-90 z dne 23. 8. 1990 in Organizacijska shema Specialne enote MNZ, v: Gradivo Beznik.

naloge, ki je sodil v okvir Čete milice za posebne naloge ZEM-a, posamezniki pa so prihajali tudi iz drugih enot.

Po »preizkusu« v akciji Gotenica je bila tako ustanovljena zanesljiva Bavčarjeva »pretorijanska garda«, elitna enota profesionalcev, sposobna opravljati najzahtevnejše naloge. Svoj namen je v naslednjih mesecih in letu dosledno upravičevala, saj je zelo aktivno sodelovala pri vzpostavljanju slovenskih obrambnih sil, v vojni leta 1991 pa prevzela nase breme najtežjih vojnih operacij, od zajetja specialcev JLA v Depali vasi in bojev pri Trzinu do zajetja tankov na Toškem čelu.¹⁹²

VPRAŠANJE LEGALNOSTI NOVIH OBRAMBNIH SIL ...

Vse do ustanovitve SEM je bila dejavnost Vinka Beznika in Voda za posebne naloge ZEM-a znotraj uveljavljene miličniške hierarhične strukture sil nenavadna. Tako vod kot Beznikov center – torej obstoječa služba in enota sekretariata – sta pri izvajanju aktivnosti v akciji Gotenica zaobšla del poveljstva milice. Linija poveljevanja je tekla od Bavčarja neposredno k Bezniku. Z vzpostavitvijo SEM je bil nato za Beznikovo enoto problem elegantno rešen, za strukturo PEM, ki je bila tudi predvidena kot del oboroženih sil republike, pa ne. Toda veliko večja težava kot »samo«, četudi ne samo, neupoštevanje hierarhije RSNZ je za snovalce obrambnih načrtov predstavljalo vprašanje legalnega pokritja vojaške komponente obrambnih sil, vprašanje neke »nove« TO. Enot in služb s svojimi starešinami, na katere bi se bilo mogoče v celoti nasloniti, ni bilo veliko, poleg tega pa je bila TO pod poveljstvom generala Hočevarja, človeka, ki ni užival velikega zaupanja slovenskega političnega vodstva. Nasprotno. V zamisli o lastnih obrambnih silah je torej bilo najprej treba zaobiti njega in republiški štab TO. Če se je zdelo to praktično izvedljivo, nikakor ni bilo tudi formalno izvedljivo. Organiziranje enot zunaj okvira TO bi seveda pomenilo paravojaško dejavnost.

Rešitve iz zagate naj bi se domislil Janez Janša. Po Beznikovih besedah »čisto na začetku avgusta /.../ Janša na sestanek, kjer sem bil jaz prisoten, Krkovič in Bavčar, pride z idejo o ustanovitvi enot Narodne zaščite«,¹⁹³ ki so bile predvidene z veljavnim Zakonom o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti iz leta 1982. O možnosti legalnega pokritja republiške »vojske« sta Janša in Bavčar tedaj veliko

192 Informacija o Specialni enoti MNZ (gradivo za ministra Bizjaka), str. 6–7. O razvoju enote od leta 1972 naprej gl. prav tam, str. 2–5, v: Gradivo Beznik.

193 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

razmišljala, v glavnem sta delala v vili Podrožnik, in tudi Bavčar pritrjuje, da je nekega dne prišel Janša s to zamisljo.¹⁹⁴

»Rešitev«, ki se je kazala v enotah NZ, se je zdela pravšnja, hkrati pa izvedljiva le v Sloveniji, saj nikjer drugod znotraj jugoslovanske federacije ni obstajala oziroma bila zakonsko predvidena. V Beogradu so nanjo zrl kot na neko slovensko posebnost, jemali so jo kot »neki ostanek, ki ga Slovenija vleče iz druge svetovne vojne«, in je tudi niso najbolje razumeli. Po pravilniku iz leta 1983 je bila večina nalog, povezanih z organizacijo, usposabljanjem in opravljanjem nalog NZ, v pristojnosti RSNZ, katerega delavci so se te problematike lotevali s policijsko natančnostjo in zavzetostjo. Ravno na prelomu let 1989 in 1990 so napravili podroben pregled na tem področju svojega dela in izdelali posebno poročilo za republiški vrh.¹⁹⁵ Osnova za »uporabo« NZ poleti in jeseni leta 1990 se tako ni skrivala v pozabljenem členu starega zakona, marveč v svežem poročilu delavcev ONZ.

Kljub vsemu pa vendarle ostaja vprašljivo, v kolikšni meri je ravno NZ docela pokrila načrtovano odporniško dejavnost. Za vključene miličnike seveda ni pomenila ničesar, ti so ostajali na svojih položajih in poleg opravljanja rednih nalog sodelovali pri nastajanju slovenskih obrambnih sil. Njihovo delo bi (in je) še zmerom potekalo »bona fide«. Toda obenem velja poudariti, da boljše možnosti takrat ni bilo, trdnejšega pokritja ni bilo moč najti. In tega se je najbrž zavedal tudi Janša, ki »mu ni bilo najbolj všeč«, da sodi NZ pod notranje ministrstvo, »ker bi raje videl, da je pod obrambnim, ampak je pač takrat požrl ta cmok /.../«. ¹⁹⁶

Bavčarjev sekretariat je tako ponudil okrilje za vzpostavitev tistega cilja, ki si ga je četverica Beznik, Krkovič, Bavčar in Janša zadala že pred časom – organizacijo oboroženih enot za zavarovanje osamosvojitvenih teženj. In če so na sestanku konec julija sklenili, da bodo kot obrambne sile uporabili del enot RSNZ in »prenovljene« enote TO, moremo ugotoviti, da se je pod krinko NZ postavljala nova TO. Slovenske obrambne sile sta preprosto predstavljali dve komponenti: tista, ki je bila organizirana in dejavna že dotlej – milica, in tista, ki jo je bila treba postaviti znova – TO. Sčasoma sta dobili ime modra in zelena veja, pri čemer je za zeleno vejo skrbel Tone Krkovič in posledično tudi postal načelnik NZ. Miličniki funkcij znotraj NZ niso potrebovali oziroma jim

194 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

195 Poročilo je skupaj z Bogdanom Šturmom, svetovalcem sekretarja Tomaža Ertla, izdelal inšpektor v Upravi milice RSNZ Anton Pozvek, načrtovalec več pomembnih akcij v letih 1990/1991 in pomočnik poveljnika PEM RSNZ za operativne zadeve – INZ, Biografija Pozvek; Intervju Pozvek, 31. 3. 2009.

196 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

ne bi prav nič koristile.¹⁹⁷ Oni so poleg rednega dela z dodatno etiketo »nosilca aktivnosti za Narodno zaščito« prevzeli nase še vojaške naloge.

Krkovič je hitro in angažirano začel z delom in 23. avgusta je na sestanku z obema ministroma in Beznikom v stavbi Komunale Kočevje prvič predstavil organizacijsko shemo bodočih enot NZ.¹⁹⁸ Bavčar je že pred tem, najverjetneje konec julija, odredil, naj mu milica nudi vso pomoč.¹⁹⁹ »Krkoviču smo dali vse, avtomobile, lažne izkaznice, oborožitev, denar, infrastrukturo,«²⁰⁰ se spominja Bavčar.²⁰¹ 29. avgusta 1990 pa tudi odločbo, s katero je formalno postal načelnik narodne zaščite, »ki bo pripravljala organizacijske pogoje za delovanje narodne zaščite v morebitnih izrednih razmerah /.../«. ²⁰²

PRELOMNI TRENUTEK – VKLJUČITEV POSEBNIH ENOT MILICE

Čas je brzel z vrtoglavo naglico, obrambno organizacijo pa je bilo treba kar najhitreje vzpostaviti. Vstaja srbskega prebivalstva v Kninski krajini na Hrvaškem, ki je potekala prav tedaj, je še dodatno povečevala skrbi in časovno stisko.²⁰³ V očeh slovenske vlade se je utrjevalo nezaupanje do JLA in potrjevala »absurdnost« majske razorožitve TO, češ da je bilo treba orožje zavarovati. V Kninski krajini so namreč organizirane oborožene skupine mirno ropale povsem nezavarovano orožje JLA.²⁰⁴ V dneh, ko so na RSNZ še pripravljali besedilo odločbe o načelstvu NZ, je zato že steklo angažiranje Posebnih enot milice – dela miličniške strukture, ki se je v celotnem projektu snovanja slovenskih obrambnih sil izkazal kot ključen. Na republiškem nivoju je bil za osrednjega nosilca aktivnosti na Beznikov predlog imenovan Jože Kolenc, tedaj v. d. načelnika oddelka za izredne razmere in

197 Na lokalnem nivoju je nekaj miličnikov sicer prejelo odločbe o imenovanju na položaje v NZ, a jih je šteti za posledico tedanje zagnanosti in organizacijske kompleksnosti obrambne organizacije. Ne le, da miličnikom taka odločba ni koristila, v strukturo obrambnih prizadevanj je vnašala tudi zmedo, saj bi miličnik bil pripadnik dveh komponent obrambnih sil hkrati. Primerki takih odločb veljajo zato za vsebinsko nične.

198 Janša, Premiki, str. 53.

199 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

200 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

201 Krkovič je med drugim dobil tudi novo identiteto, postal je Ivan Klun. – Intervju Bavčar, 18. 5. 2010.

202 Faksimile Odločbe o imenovanju načelnika narodne zaščite št. 0001-1-Z-2/13-90 z dne 29. 8. 1990, v: Mikulič, Uporniki z razlogom, str. 42.

203 Janša, Premiki, str. 56.

204 Arhiv Vojaškega muzeja SV, gradivo gen. Slaparja. Pismo predsednika slovenskega Izvršnega sveta Lojzeta Peterleta predsedniku Zveznega izvršnega sveta Anteju Markoviču z dne 24. 10. 1990.

vojno na RSNZ.²⁰⁵ Izkušen miličnik, ki je bil po mnenju Igorja Bavčarja »iz tega organizacijskega vidika pravo odkritje«. V nadaljnjem dogajanju je bila njegova vloga »odločilna«.²⁰⁶ »Zapisa« o Kolencu v širšem zgodovinskem spominu ni najti, saj se inšpektor ni ukvarjal sam s seboj in s svojim ugledom ter v odmevnem montipajtonovskem slogu preigral vojnih scenarijev na vojaških kartah niti ni prestavljal nestanovitnih kositrnih vojačkov. Kolenc je raje tiho in delavno s svojo stvarno, predano, opremljeno in organizirano ekipo miličnikov snoval obrambo in predstavljal trdno hrbtenico obrambnih sil Republike Slovenije. Poleg tega pa je še dejavno pomagal pri postavitvi nove TO.

Kolenc je vstopil v dogajanje 27. avgusta 1990, ko ga je Bavčar skupaj z njegovim predpostavljanim Pavletom Čelikom poklical k sebi. »To smo takrat enostavno zelo hitro delali,« se spominja Kolenc. »Poklical je in rekel, poslušaj, jutri se dobita z Beznikom, ustanovita neko organizacijo, to zaupam vama in Čeliku, a ti je jasno, jasno, in sem šel in je bilo konec sestanka. Ni bilo časa, to je bilo vse.« Naslednji dan je Beznik zares prišel, po Kolenčevih besedah začel razlagati, »da zdaj pa resno ... prvo je vprašal, dobesečno je rekel, a si ti za stvar? Povej, za kakšno stvar. Da se bomo postavili po robu vojski, če pride do tega. Ja, ni problema /.../.« Beznik je nato na kratko razložil zamisel, poudaril, da gre za zaščito slovenske suverenosti, in dejal, »da mi bo naredil kontakt s Krkovičem, da se z njimi povežemo in da potem vsak od nas razdela nalogo, da naredi svojo vejo /.../.« Zvenelo je preprosto, a za miličnika, vajenega hierarhičnega in strukturiranega sistema, vendarle osupljivo. Kolenc pripoveduje: »Ko sem ga takrat vprašal, ker sem bil, ne bom rekel šokiran, ampak sem bil sam tam in tajnica, in sem rekel, če se imam s kom konzultirat okrog tega. Rekel je: Ne, midva sva edina in še Bavčar je v hiši.« Kolenca je nato seveda zanimalo, koliko ljudi pa je tedaj za vso zadevo sploh vedelo. »In je rekel dobesečno /Beznik/, 28. avgusta, deset do petnajst ljudi v Sloveniji ve.«²⁰⁷

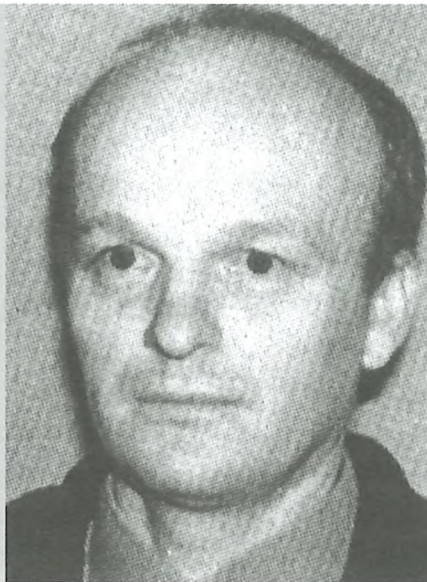
Takoj naslednji dan, 29. avgusta ob pol desetih, sta se Kolenc in Krkovič sestala pri Bavčarju na kratkem spoznavnem pogovoru. Spoznavanje je bilo hitro in rutinsko, saj sta se oba poznala že od prej. Pravzaprav sta že po nekaj minutah

205 Jože Kolenc je po končani kadetski šoli študiral na Vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu, sprva delal kot inštruktor v centru Jasnica, nato kot učitelj policijske in vojaške taktike v Kadetski šoli in kasneje kot inšpektor za PEM in VEM na RSNZ ter obenem namestnik poveljnika PEM. V obravnavanem času je postal (najprej v. d.) načelnik oddelka za izredne razmere in vojno, kariero v policiji pa je končal leta 1997 kot poveljnik Specialne enote MNZ. Od leta 1984 pa vse do 1995 je bil odgovoren za organizacijo, usposabljanje in načrt delovanja VEM in PEM na državni ravni, tako da je bil vpet v vse najpomembnejše dogajanje pred vojno, med njo in po njej. Bil je načrtovalec preprečitve mitinga resnice oz. akcije SEVER, nato član republiške koordinacije... – INZ, Biografija Kolenc.

206 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

207 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

Jože Kolenc (1956), inšpektor za VEM in PEM in od leta 1990 dalje načelnik oddelka za izredne razmere in vojno je bil vpet v vse najpomembnejše dogajanje pred vojno leta 1991, med njo in po njej. Med drugim je bil načrtovalec preprečitve mitinga resnice oziroma akcije Sever in osrednji organizator »modre veje« obrambnih sil.

odšla v Kolenčevo pisarno, kjer je Krkovič podrobneje predstavil zamisel o vzpostavitvi oboroženih enot. Po besedah Kolenca so takrat »prvič prišli do tega, da sem jaz pokazal shemo Posebne enote, organizacijo Posebne enote, PEM 2. Čeprav je bilo to v najvišji stopnji tajnosti, sem pa pred tem vprašal Bavčarja, če mu lahko to pokažem. Dobil sem soglasje, da mu to pokažem.«²⁰⁸

Krkovič si je nato prepisal vse najbolj zaupne podatke o PEM, imena vseh poveljnikov, vse telefonske številke, vse, kar je imel Kolenc še v službi zapečaten v omari. Šlo je pač za zaupanje, nad katerim je bdelo pomembno Bavčarjevo »pokroviteljstvo«. Kajti če bi minister tedaj rekel Kolencu, naj se sam odloči, kaj in koliko bo povedal Krkoviču, bi ga postavil pred veliko dilemo. Kolenc pravi, da ne ve, kako bi se odločil.²⁰⁹

Ob pogledu na vso dokumentacijo o PEM je Krkovič takrat ugotovil, da ima milica 13 Posebnih enot (na vsakem UNZ eno), sam pa v svojem vojaško-organizacijskem poslu predvideva sedem pokrajin.²¹⁰ Obema, Kolencu in Krkoviču, se je seveda zastavilo vprašanje, kako to neskladje preseči. Odločni in odrezavi Kolenc ob tem ni veliko razmišljal. Njegova teza je bila jasna: »/.../ mi PEM-a ne

208 Prav tam.

209 Prav tam.

210 Slovensko Predsedstvo je 13. 4. 1990 sprejelo Odlok o določitvi globalnega organizacijskega razvoja pokrajinskih štabov za teritorialno obrambo kot organov Republiškega štaba za teritorialno obrambno RS, ki je predvideval 7 pokrajin. Toda v praksi akt še ni bil udejanjen, saj je TO pod Hočevarjevo komando še zmerom imela 13 pokrajin. Novo organizacijo je nato udejanjil Slapar oktobra 1990. – Arhiv Vojaškega muzeja SV, gradivo gen. Slaparja. Informacija o razmerah v teritorialni obrambi R Slovenije v. d. načelnika RŠTO Janeza Slaparja z dne 6. 11. 1990.

bomo razbijali, ni variante, mi imamo vse, sisteme zvez, poveljevanje, mi jih imamo trinajst.« Rešitvi sta torej bili le dve; bodisi dogovor, koliko PEM sodeluje z eno Krkovičevo pokrajino, bodisi prilagoditev vojaške strukture miličniški. Krkovič je sprejel drugo možnost in oblikoval trinajst pokrajinskih štabov narodne zaščite in še »svojega« štirinajstega za povrh – 30. razvojno skupino.²¹¹

Ko sta se dogovorila o osnovni organizacijski strukturi, se je Krkovič takoj spopadel z novim izzivom – z razpoložljivimi enotami milice, ki bi jih bilo mogoče vključiti v obrambno organizacijo. Po Kolenčevih besedah je takoj rekel: »Imate še kaj?« In Kolenc je odgovoril: »Ja, še Vojne enote.« Krkovič se je nemudoma zagrel tudi zanje, a ga je Kolenc ustavil. O tem je moral prej govoriti z Bavčarjem. Po posvetu z njim je bila nato sprejeta odločitev, da v prvi fazi VEM še ne bodo vključevali.²¹²

Konkretni način dela, ki sta ga takrat dorekla Kolenc in Krkovič, je bil takšen: Krkovič je poiskal svojega zaupnika v eni pokrajini in o tem obvestil Kolenca. Pri tem gotovo ni imel lahkega dela, saj ni vedel, komu lahko zaupa in koliko. Kolencu je bilo, kar se tega tiče, veliko lažje, kajti mogel se je opreti na svojo trdno, preizkušeno in zaupanja vredno mrežo PEM. Njemu je bilo vseeno, kje je Krkovič našel zaupnika. »Tam, kjer ga boš dobil, me pokliči,« mu je dejal, »daj mi pol ure, eno uro, odvisno, kje je, in jaz bom samo mojega poklical, ker jaz imam to urejeno. Pokličem, se dobiva po kontaktu, poskrbiva, da bo vse varno in naredimo kontakt. Skratka, dogovor je bil, ko boš imel človeka iz svoje, me pokličeš in gremo v akcijo, naredimo spoj na nivoju pokrajine, povemo, zakaj se gre na hitro, damo naloge in gremo delat naprej.«²¹³

In tako se je začelo ... Krkovičevi ljudje so se dobivali s Kolenčevimi, »ki so posebej preverjali njegove ljudi«. Bavčar ob tem poudarja, da Krkovič »nikoli, z enim samim dejanjem, ni vstopil v policijski del, ker ni mogel, ker ni imel tam kaj početi, ker je bila v bistvu to samo privzeta legalna struktura. Sicer je bila narejena na način, da vsi niso vsega vedeli, ampak so ti, ki so komandirali zgodbo, so si zelo zaupali. In potem smo se večji del ukvarjali s Krkovičem in asistenco njemu. Kako, na kakšen način to vzpostaviti, ker on je počasi gradil, bil je tudi zelo nezaupljiv, vsaka stvar ga je zmotila, to se spomnim takrat in se je naslonil na eno strukturo ljudi, ki jih je deloma sam poznal, deloma pa so ga k temu prepričali drugi, predvsem naš del, Kolenc, deloma tudi Beznik.«²¹⁴

211 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

212 Prav tam.

213 Prav tam.

214 Intervju Bavčar, 10. 6. 2009.

Dva dni po sestanku, 31. avgusta 1990, sta Kolenc in Krkovič vzpostavila prvi stik na regionalni ravni. Izbrala sta Novo mesto, preprosto zato, ker je tam skupna organizacija že obstajala. Del strukture TO je že bil povezan z milico, »fantje so imeli to urejeno«. Čez pet dni, 5. septembra, sta nato »naredila« stik v Ljubljani, dan kasneje pa še v Celju. Kolenc je povsod komuniciral neposredno s svojimi poveljniki PEM, ostali miličniki, vključno s predpostavljenimi, z nekaj izjemami niso vedeli ničesar.²¹⁵

SESTANEK NA PRISTAVI, IZDELAN JE KONCEPT UPORABE OBRAMBNIH SIL

Resno organizacijsko delo, ki je steklo konec avgusta, je zahtevalo hkratno kristalizacijo vseh dotodanjih idej o vzpostavitvi obrambnih sil in izdelavo celovitega koncepta o njeni možni uporabi. Vsi osrednji organizatorji »odpora« (Bavčar, Janša, Beznik, Krkovič in Kolenc) so si za ta namen rezervirali prvi septembrski konec tedna in se sešli v odročnem objektu na Pristavi nad Stično. Domnevali so, da jim bodo pogovori in načrtovanja vzeli ves vikend, a so končali v enem dnevu, 7. septembra 1990.²¹⁶

Na sestanku je Krkovič številčno natančno predstavil vse enote JLA v Sloveniji, predvidel njihove možne sovražne aktivnosti in na tej podlagi so navzoči nato dokončno dorekli koncept slovenskih obrambnih sil. Kolenc se spominja, da so »tam sedeli in so prihajale ideje in teme in smo šele potem to izkristalizirali in potem je Tone dobil nalogo, da to spravi na papir in v življenje za njegov segment«.²¹⁷ Kolenc poudarja – za njegov segment, torej za segment, komponento ali vejo, ki je izhajala iz TO in ki jo je kot načelnik NZ vodil Krkovič. Miličniški segment je namreč, kakor smo že poudarili, vseskozi obstajal. Ustanavljajoče sile so takrat na Pristavi prvič poimenovali manevrska struktura Narodne zaščite. S tem so pač po vojaško formulirali značaj enot; ker so bile manevrske, jih je bilo mogoče seliti iz ene pokrajine v drugo, kakor je lahko milica že dotlej selila enote PEM po Sloveniji.²¹⁸

Ob ustanovitvi manevrskih enot NZ se je seveda pojavilo vprašanje o tem, kakšne uniforme in kakšna obeležja naj nosi Krkovičeva komponenta obrambnih sil. Med drugim je (že prej) padla zanimiva zamisel, da bi »zeleni

215 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

216 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

217 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

218 Prav tam; Gradivo Kolenc, Osebna beležka iz leta 1990.

veja« nosila modre miličniške uniforme.²¹⁹ Toda Kolenc se je temu takoj uprl z močnim in očitno dovolj trdnim argumentom, da so ga sprejeli tudi ostali. Dejal je, »/.../ enostavno, če ti daš nekomu policijsko uniformo, si v očeh občana naredil policista in če on pojma nima o policiji, bomo naredili strašno zmedo v Sloveniji in takrat bi bil res kaos.«²²⁰ Krkovičeva linija je na Pristavi tako »dobila« uniforme brez obeležij, izdelava oznak zanje pa je bila v domeni načelnika NZ.

Na Pristavi so tedaj detajlno dorekli pravzaprav vse strateške in operativne zadeve, zvezane z uporabo in formo obrambnih sil. Izdelali so sistem mobilizacije, ki je slonel na plečih milice; uslužbenci ONZ bi namreč vpoklicali tudi Krkovičeve starešine. Čez postajo milice bi speljali vse, kar je bilo potrebno za resen angažma obrambnih sil, konkretno, obeh komponent obrambnih sil. Kolenc ob tem opozarja, da »takrat tudi ni bilo druge variante, kakor da se na to naslonijo.«²²¹ Oblikovali so šifre za dve stopnji pripravljenosti (hruška in mango) ter se zedinili, da bo načrt mobilizacije predvideval delno mobilizacijo (po šifri češnja) in popolno (po šifri mak).²²²

Na podlagi vseh dogovorov in analiz je Krkovič nato pripravil dokument z naslovom »Direktiva načelnika Narodne zaščite Republike Slovenije za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo manevrske strukture Narodne zaščite«, v katerem je ocenil možno delovanje sil NZ in opredelil njene splošne naloge.²²³ Pri predstavitvi vzrokov, ki bi utegnili narekovati angažma enot NZ, se je oprl na Janšev dokument »Možne situacije, v katerih bi prišla v poštev delna ali popolna uporaba manevrskih enot NZ v Republiki Sloveniji«. V slednjem je republiški sekretar celovito označil smisel in namen oblikovanja enot NZ. Te so predstavljale »prehodno rešitev«, dokler se ne bi »uredile zadeve« v TO.²²⁴

Sestanek na Pristavi tako precej jasno ilustrira dotedanje in nadaljnje delo pri vzpostavljanju obrambnih sil Republike Slovenije. Krkovič je organiziral in pripravljajl načrte za »zeleno vejo« ali NZ, Kolenc (in kasneje njegova desna roka Davorin Bratuš) pa za »modro vejo«. A poleg tega, in to je bilo v celotnem projektu ključno, je milica še nudila vsestransko pomoč (od načrtovanja, usposabljanja, hrambe orožja ...) in podporo Krkovičevi liniji; Beznik, Kolenc in

219 Intervju Bavčar, 18. 5. 2010; Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

220 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

221 Prav tam; Gradivo Kolenc, Osebna beležka iz leta 1990.

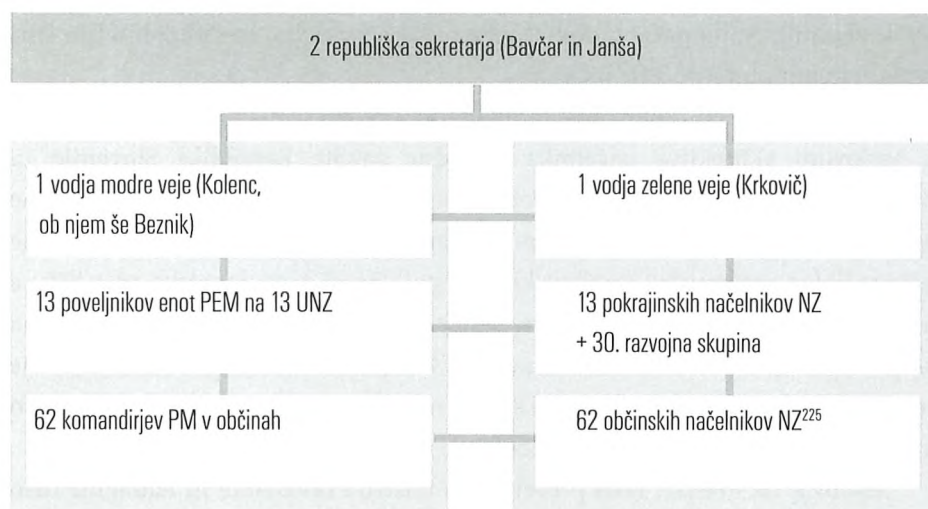
222 Poleg postaj milice bi pri mobilizaciji sodelovali še Republiški center za obveščanje, PTT in teleks. – Intervju Kolenc, 31. 3. 2009; Gradivo Kolenc, Osebna beležka iz leta 1990; Seznam prenosa ukrepov za pripravljenost in aktiviranje NZ v RS (shema, narejena na podlagi izvornika), v: Mikulič, Uporniki z razlogom, str. 50.

223 Direktiva načelnika Narodne zaščite Republike Slovenije za demonstracijsko, delno ali popolno uporabo manevrske strukture Narodne zaščite, v: Mikulič, Uporniki z razlogom, str. 44–50.

224 Janša, Premiki, str. 53–56.

Bratuš na državni ravni, poveljniki enot PEM na regionalni ravni in na koncu, ko je bila sprejeta tudi ta odločitev, komandirji postaj milice na občinskih ravneh. Znova velja poudariti, da je vse potekalo brez formalnega zakonskega in tudi političnega pokritja in da so si možje obeh »vej« v prvi vrsti medsebojno zaupali.

Če strnemo: V konceptu, dorečenem na Pristavi, sta Kolenc in Krkovič vodila vsak svojo komponento, pri tem tesno sodelovala, si zaupala in se usklajevala ter o vsem poročala svojima ministroma. Krkovič Janši in Bavčarju ter Kolenc Bavčarju. Skupek njunih komponent je bila obrambna organizacija za zavarovanje slovenskih osamosvojitvenih teženj. Formalno ji je tako načeloval Bavčar, saj sta bila tako Kolenc kot Krkovič podrejena njemu, dejansko pa sta za njo stala Bavčar in Janša skupaj. Združena organizacijska shema obeh dejanskih organizacij, obeh komponent (milice in NZ), je bila naslednja:

ORGANIZACIJSKA MREŽA JE VZPOSTAVLJENA

Že dan po dogovoru na Pristavi sta Kolenc in Krkovič vneto nadaljevala z vzpostavljanjem obrambne mreže. Osmega septembra ob desetih zvečer sta v Slovenskih Konjicah povezala »modro« in »zeleno« vejo v mariborski in murskosoboški pokrajini, 9. septembra v Posavju in Zasavju.²²⁶ Postopoma je celotno republiško ozemlje dobivalo nosilce obrambnih aktivnosti za negotov

225 Pokrajinski načelniki sicer takrat še niso imeli odločb o imenovanju, saj so jih prejeli teden po sestanku na Pristavi, občinski načelniki pa še kasneje.

226 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009; Arhiv MNZ, Popis aktov v Policija med vojno – MSNZ, Kronologija.

vmesni čas. Kljub vsem Krkovičevim naporom pri iskanju zaupanja vrednih sodelavcev pa se je intenziteta vzpostavljanja stikov v naslednjih dneh zmanjšala; nepovezane so ostale še štiri pokrajine. Krkovič je končno našel svoje ljudi, a sta se s Kolencem odločila, da to pot – zaradi potrebne naglice – ne bosta vzpostavljala stikov pri samih pokrajinskih sodelavcih, marveč jih bosta vse povabila v Ljubljano. Dvanajste septembra so se poveljniki štirih PEM UNZ zbrali pri Kolencu na RSNZ, nato pa so se pri Figovcu sestali s Krkovičevimi pokrajinskimi sodelavci. Še zadnje pokrajine so bile povezane in zamišljena struktura je bila tistega dne »zaprta«. ²²⁷

Jože Kolenc je ves čas, odkar so mu bile zaupane tajne obrambne naloge, delal povsem sam. Po skoraj dveh tednih neprespanih noči in polnega angažmaja ni imel ob sebi nikogar. Bavčar mu je sicer dejal, da se o tem lahko pogovarja z načelnikom milice Čelikom, ravno tako lahko stvari pove svojemu neposredno predpostavljenu Alojzu Kuraltu, ²²⁸ načelniku oddelka za varnostno in obrambno načrtovanje na RSNZ, vendar je bil slednji tedaj zaradi posledic nesreče v bolnišnici. Sogovornike je Kolenc torej imel, ne nazadnje se je s Kuraltom slišal vsak dan, ga pogosto obiskoval in z njim predebatiral vsa pomembna vprašanja, ²²⁹ toda temu navkljub ni imel tesnega operativnega sodelavca.

Teža aktivnosti, še zlasti pa prometna nesreča, ki jo je imel Tone Krkovič ravno takrat, 8. septembra, sta mu zato »dala misliti«. »/.../ saj kaj pa če mene »zgazi« in je konec zadeve, kdo bo zdaj to razlagal,« je razmišljal in prosil za namestnika. Desetega septembra je tako »prišel« do Davorina Bratuša in nato po enakem ključu vsem sodelavcem po pokrajinah naročil, naj si najdejo namestnika. ²³⁰

Davorina Bratuša ²³¹ je v sredo, 12. septembra 1990, šef povprašal, kdaj začne Kolenc delati. Bratuš je odgovoril: »Ob sedmih zjutraj« in takoj nato prejel navodilo: »Od sedmih zjutraj si pri njem v službi.« Hitro in jasno. Na podvprašanje, ali ima kaj možnosti glasovanja, mu je šef le odvrnil, »da ravno ni

227 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

228 Alojz Kuralt je po šolanju na kadetski soli študiral na Vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu, nato postal poveljnik takratnih miličniških specialcev, po letu 1980 pa je bil inšpektor v Upravi milice, zadolžen za področje izrednih in vojnih razmer ter protispecialno delovanje. Kuralt je že v maju 1990 pripravljaval potrebne ukrepe in strateške dokumente za primer oboroženih posegov proti Sloveniji. – INZ, Biografija Kuralt; Intervju Kuralt, 19. 7. 2010.

229 Intervju Kuralt, 19. 7. 2010.

230 Prav tam; Arhiv MNZ, Popis aktov v Policija med vojno – MSNZ, Kronologija.

231 Davorin Bratuš je po končani kadetski šoli v Tacnu študiral na Vojaški akademiji kopenske vojske v Beogradu in po študiju leta 1984 postal najprej inštruktor v centru Jasnica, nato pa inšpektor za VEM in PEM in obrambni načrt na UNZ Ljubljana - okolica. V letu 1990, ko je prišel v »službo« h Kolencu, je postal inšpektor za VEM in obrambno-varnostno načrtovanje na Upravi milice. – INZ, Biografija Bratuš.

najbolj pameten čas, da bi imel možnost glasu«. Naslednje jutro, 13. septembra, je postal Kolenčev najtesnejši sodelavec. Bratušev prihod h Kolencu seveda ni bil plod naključja in birokratskega kadrovskega šahiranja. Kolenc si je Bratuša izbral, saj ga je dobro poznal kot strokovnega in odločnega miličnika. Kakor je sam dejal, tedaj ni potreboval »mevž okrog sebe in nekoga, ki mu bo kimal, ampak nekoga, ki mu bo znal v obraz povedati, kaj mu gre«. Ob posameznih strokovnih odločitvah sta tako bila velikokrat tudi na »bojni nogi«. ²³²

Do svojega prihoda h Kolencu Bratuš ni vedel, kaj se dogaja, kaj se vzpostavlja, čeprav so se nekatere aktivnosti zelo intenzivirale in je sam moral početi marsikaj. V mesecih pred septembrom je skoraj vsak teden prejel iz sekretariata navodilo, da je treba ažurirati varnostne in obrambne načrte, pri tem pa biti posebej pozoren na vpoklice ljudi in prevozna sredstva. Znotraj svojega miličniškega dela je torej izvajal pomembne naloge za potrebe nastajajočih obrambnih sil, četudi mu ozadje dogodkov ni bilo znano. In podobno je veljalo tudi za ostali del miličniške strukture. Mnogi so marljivo sodelovali pri snovanju slovenskih obrambnih sil, a tega niso vedeli. ²³³

SESTANEK Z REPUBLIŠKIM DRŽAVNIM VODSTVOM

Posamezniki, ki so bili do 12. septembra vključeni v nastajajoče obrambne sile, so se vsej svoji predanosti in zavzetosti navkljub srečevali z velikimi osebnimi dilemami. Nihče izmed sodelujočih miličnikov sicer ni dvomil o pravilnosti pripravljanja organiziranega odpora, a vendar so bili v osnovi varuhi reda, zakonitosti in ustavnosti, ki so sodelovali pri pravno dvomljivo podprti, v očeh marsikoga paravojaški dejavnosti. Svojim sodelavcem, zlasti Kolencu, so zaupali, ravno tako so izkazovali pripadnost Republiki Sloveniji, porajalo pa se jim je vprašanje, ali za tem dejansko stoji vso republiško vodstvo. Ali je to zares »vsedrjavno« podprta akcija ali zgolj »privatna zadeva Kolenca in Krkoviča«, kakor se je izrazil Kolenc. ²³⁴ Iz tega razloga je bil zato 14. septembra v prostorih

²³² Intervju Bratuš, 31. 3. 2009.

²³³ Bratuš ob tem opozarja na zanimiv detajl. Ko se je po osamosvojitvi pogovarjal s kolegi, so mu navrgli: »/.../ zdaj vidite, kaj je bilo z vašimi načrti, vse skupaj nič, pa kaj moram vse skupaj načrtovati.« Toda kasneje skozi debato so ugotovili, da načrtov zaradi pogostega ažuriranja kasneje sploh ni bilo treba odpreti. Bratuš je povedal: »/.../ in jaz sem vprašal ljudi, /.../ kje si postavil blokadna mesta, tam in tam. Ja, tam, kjer smo načrtovali, samo tolikokrat si popravil, da si vedel in ti ni bilo treba pogledati v načrt. Kako si vpoklical ljudi? Ja, z vpoklici. Kje si jih imel? V načrtu. Zato, ker si jih teden ali dva prej uredil in ažuriral in točno veš, kje je Janez, Francelj, da mu boš te načrte dal.« – Intervju Bratuš, 31. 3. 2009.

²³⁴ Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

Izvršnega sveta na Gregorčičevi ulici organiziran sestanek z najvišjim političnim vodstvom. Nanj so prišli vsi organizatorji obeh vej obrambnih sil, pričakali so jih Bavčar, Janša, Peterle in Bučar. Kučana, predsednika Predsedstva Republike Slovenije, ni bilo.

Med zbrane pripadnike obeh vej obrambnih sil (oziroma vsaj med nekatere) je tedaj zavelo nezadovoljstvo. Eden od najvišjih politikov je manjkal. Postavilo se je vprašanje, ali je sploh seznanjen z vso zadevo. Sestanek je bil nato začasno prekinjen in Bavčar se je s Peterletom odpravil čez cesto, v prostore Predsedstva. Čez čas je predsednik prišel in sestanek se je nadaljeval po predvidenem scenariju. Najprej sta Janša in Bavčar predstavila celotno zamisel obrambnih sil, nato pa so navzoči poročali o številčnem stanju svojih enot, o oborožitvi, opremi in problemih.²³⁵ Kolenc je tako predstavil svojo PEM, v kateri je imel takrat 1391 ljudi, ustrezno oborožitev in opremo zanje, njegov mobilizacijski čas pa je bil vsega 6 ur.²³⁶ Pravzaprav so tam drug drugemu samo posredovali informacije, razprave ni bilo.²³⁷ Vsebinsko pomemben je bil le sklep, da se orožje NZ v krajih, kjer ni ustreznih pogojev, deponira na postajah milice.²³⁸

Temeljnega pomena sestanka na Izvršnem svetu tako ne gre iskati v njegovi »vojaški« vsebini, marveč v tem, da so organizatorji končno dobili zagotovilo o državotvornosti svojega početja. Za njimi so stali vsi, še zlasti pomembno se jim je zdelo, da tudi Milan Kučan, človek, ki je imel vsaj med navzočimi miličniki največ političnega ugleda. Čemu ga torej že takoj ob začetku sestanka ni bilo? Preprosto zato, ker zanj ni vedel. Predsednik Predsedstva Milan Kučan je takrat, 14. septembra 1990, prvič slišal, da Tone Krkovič ob pomoči milice snuje »novo« TO.²³⁹ Vsa konspiracija, posebej dejstvo, da o tem tudi člani Predsedstva ne smejo vedeti ničesar, se mu je zdela čudna in do sodelujočih ljudi neodgovorna.²⁴⁰ Toda zato, da zbranih ne bi »kompromitiral«, je projekt vzpostavljanja obrambnih sil, v katerem je pravilno videl »skrajno tvegano dejanje«, na sestanku podprl, jasno rekel, da »stoji za tem«, da se naj še naprej ohranja konspiracija, saj pokritja za aktivnosti sodelujoči nimajo. Dodajmo, da je bila po Kučanovem mnenju takrat učinkovitost in trdnost NZ vprašljiva, struktura se je šele postavljala,

235 Prav tam; Intervju Beznik, 30. 3. 2009; Intervju Kučan, 1. 4. 2010.

236 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009; Gradivo Kolenc, Osebna beležka iz leta 1990.

237 Intervju Kučan, 1. 4. 2010.

238 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

239 Janša sicer trdi, da je Predsedstvo bilo seznanjeno (Janša, Premiki, str. 57), Bavčar pa pravi, da ga o tem niso obveščali, a po njegovem mnenju naj bi Kučan za nastajajoče obrambne sile kljub vsemu vedel (Intervju Bavčar, 10. 6. 2009).

240 Dejstvo, da predsednik Predsedstva o snovanju obrambnih sil ni bil seznanjen, je bilo najbrž posledica nezaupanja Janeza Janše do Milana Kučana, ki je izviralo iz časov aretacije četverice JBTZ.

tako da je »dejansko bila nosilna struktura, ki je bila organizirana in je to lahko prevzela, /.../ milica«. ²⁴¹ Po sestanku in po Kučanovih besedah so se »vsi dvomi razblinili«, ²⁴² marsikomu je potihoma odleglo in projekt je s poletom lahko stekel naprej, navzdol, na nivo občin.

OD POKRAJINSKE DO OBČINSKE ORGANIZACIJSKE MREŽE – VKLJUČITEV VOJNIH ENOT MILICE, DEJAVNOST ENOT PEM IN SEM

Tudi po sestanku s političnim vodstvom se je konspiracija tako ohranjala naprej, intenziteta dela pa se je še povečala. Odvijale so se številne aktivnosti, vanje so bili vključeni številni ljudje, dejansko ozadje pa je bilo še zmerom znano le peščici. Po pokrajinah so se vrstili premnogi sestanki, kamor so organizatorji prihajali »z vseh strani, v civilnih avtomobilih, v civilu, v to zidanico, hišo, karkoli, da smo se dobili in povedali zbranim, ki so prišli, kakšna je naloga, kaj se bo delalo /.../«. Za njihovo varnost so medtem skrbeli policisti v okviru svojega rednega dela, ki so preprosto prišli, »malo okrog gledali, niso vedeli, zakaj so tam, vedeli so, da morajo pogledati, če se bo kaj zanimivega dogajalo«. Številni udeleženci dogajanja so zato imeli resne težave na delovnem mestu in tudi doma. »/.../ pri meni doma žena ni vedela, za kaj gre,« se spominja Bratuš. »In kasneje, ko je Alojz Kuralt prišel nazaj v službo z bolniške, vem, da sva skupaj šla enkrat k meni domov in je moji ženi razložil, da se v službi dogajajo zadeve vseh vrst, da mora razumeti, da so pač taki časi, da me včasih ne bo doma. Ker je bilo smešno videti, zakaj ji to razlaga. Zato ker sva midva (s Kolencem) ponoči blodila naokoli, v narekovajih povedano blodila, ustanavljala manevrsko strukturo Narodne zaščite, skupaj z vsemi sodelavci, seveda. Zjutraj pa sva prišla normalno v službo. /.../ Tako, da doma, ko sem jaz rekel, da grem v službo, ja, kako greš v službo, saj si zjutraj komaj iz službe prišel. Res je bilo napeto.« ²⁴³

O akciji ni bil seznanjen precejšen del uniformirane milice, celotna kriminalistična služba, o njej niso ničesar vedeli niti najvišji funkcionarji na RSNZ. ²⁴⁴ Bratuš je moral ob neki priložnosti »vreči iz pisarne« svetovalca ministra, zadolženega za področje obrambnih zadev, ki bi nehote lahko videl preveč. V hierarhični organizaciji, kakršna je milica, je to bilo tedaj nezaslišano dejanje, a

241 Intervju Kučan, 1. 4. 2010.

242 Janša, Premiki, str. 64.

243 Intervju Bratuš, 31. 3. 2009.

244 Intervju Guček, 31. 3. 2009.

so ga z Bavčarjevim posredovanjem hitro in uspešno »pojasnili«. ²⁴⁵ Takratna dejavnost je pač bila »konspirativna aktivnost s ciljem organiziranja optimalnih aktivnosti, da ne bi prišlo do morebitne kompromitacije kljub vsemu zaupanju«. ²⁴⁶

Toda konspirativnost je kljub vsemu zaupanju sčasoma postajala nevzdržna, zlasti v lastnih vrstah. Kolenc in Bratuš med miličniki ne nazadnje nista bila neznana, veliko sta bila na terenu in njuna nepojasnjena navzočnost na nekem območju se je seveda zdela marsikateremu komandirju in načelniku čudna. »A jaz nisem tak, da bi meni zaupali,« so se (velikokrat) upravičeno spraševali. Kolenc je tako namignil Bavčarju, kako bi že bil skrajni čas, da bi o tem obvestil širši krog miličnikov. In 17. septembra je minister na svojem razširjenem kolegiju prvič podal celovito informacijo o dogajanju, o vzpostavljanju lastnih obrambnih sil. Med drugim je naročil načelnikom UNZ, da morajo vsem organizatorjem obrambnih sil omogočiti normalno delo, skrbeti za zaupnost pred javnostjo oziroma »nepoklicanimi«, načeloma pa lahko informacijo »spustijo« vse do postaj milice. ²⁴⁷ Tančica skrivnostnosti je počasi odpadala ...

Informacija, ki jo je Bavčar zaupal na svojem kolegiju, je bila tesno povezana z odločitvijo, sprejeto isti dan, o umiku zaupnosti z dokumentov Vojnih enot milice. Sekretar je namreč 17. septembra Kolencu rekel, da lahko Bezniku in Krkoviču pokaže vse, torej tudi tisto, kar je Krkovič želel videti, vedeti in vključiti že ob njunem prvem snidenju konec avgusta. ²⁴⁸ Z drugimi besedami, Bavčar je dal »žegen«, da se v obrambne sile vključijo tudi enote VEM, da se organizacija vzpostavi tudi na občinskem nivoju. Vsa doslej opisana zgodba se je nato odvrtela znova, na vsaki občini, na vsaki postaji milice posebej, a v enakih temeljnih obrisih. Pemovci in načelniki NZ so v vsaki pokrajini po istem kopitu kot Kolenc in Krkovič odšli v posamično občino in vzpostavili stik med »modro« in »zeleno« vejo. S povezovanjem je bilo treba pohiteti, saj je na istem sestanku Bavčar udeleženi že nakazal nadaljnje dogajanje, nadaljnje politične korake. Povedal je, da naj bi se 27. septembra, čez deset dni, začasna rešitev opustila, saj bi ustanovili slovensko TO. ²⁴⁹

Organizatorji po pokrajinah so pohiteli in čez teden, 24. septembra 1990, je končno Kolenc poročal Čeliku, da so vse povezave na nivoju občin vzpostavljene. Celotna mreža je bila stkana, vanjo si bile iz vrst milice vključene enote SEM,

245 Intervju Bratuš, 31. 3. 2009.

246 Intervju Guček, 31. 3. 2009.

247 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009; Gradivo Kolenc, Osebna beležka iz leta 1990.

248 Prav tam.

249 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

PEM in VEM. Čelik je nato na svojem ožjem kolegiju, na kolegiju Uprave milice, o tem obvestil še ves miličniški vrh, tako da je takrat informacija o prikriti obrambni organizaciji dokončno dosegla vse.²⁵⁰ Nikogar več naj ne bi bilo v milici, ki o tem ni bil informiran. A do takrat je veljala največja konspiracija.

Kolenc in Bratuš sta poleg organizacijskega dela v tem času največjo pozornost posvečala načrtovanju in usposabljanju Posebnih in Vojnih enot milice. Na načelni ravni je bil Kolenc pristojen za PEM, Bratuš pa za VEM, vendar se je njuno delo dejansko prepletalo, pri čemer sta oba drug za drugega vedno natančno vedela, kaj kdo počne. Kar koli bi se enemu zgodilo, projekt ne bi zastal. V prvi vrsti sta posodobila in prečistila načrte usposabljanj, vse nepotrebno izločila in sestavila nove intenzivne programe. Znotraj slednjih pa ni bilo osrednjega poudarka na urjenju klasičnih policijskih veščin, marveč na vojaški taktiki, čeprav sta spretna inšpektorja »zadevo tako prikazala, da je bila to praktično policijska taktika. /.../ Midva sva praktično skozi zadnja vrata pripeljala vojaško taktiko v policijsko taktiko in so policisti bili praktično usposobljeni delovati vojaško za opravljanje policijskih nalog /.../.«²⁵¹ In to dejstvo se je seveda kasneje pokazalo kot izjemno pomembno. Tiste jeseni leta 1990 sicer še ni prišlo povsem do izraza, zato pa naslednje poletje toliko bolj. Ob tem še velja spet opozoriti na vseskozi prisoten dejavnik projekta vzpostavljanja obrambnih sil – na zaupanje. Kolenc, Bratuš in njuna ekipa so se tudi po zaslugi številnih usposabljanj dobro poznali, si zaupali, med njimi so se stkale prijateljske vezi.²⁵²

Vzporedno s Kolenčevim in Bratuševim organizacijsko-programskim delom pa je v okviru obrambnih prizadevanj ves čas, vse od 10. septembra naprej, potekala intenzivna in neposredna pomoč Beznikove SEM vojaški veji. Slednja je največkrat obsegala aktivnosti, povezane z razmestitvijo orožja na razne lokacije. Tovornjake, ki so – sprva iz Gotenice in Jasnice – prevažali orožje, so budno spremljala civilna vozila, v katerih so bili do zob oboroženi Beznikovi možje. Včasih pa so tudi sami pripadniki SEM poskrbeli za prevoz.²⁵³ Janez Portir se je tako 25. septembra vkrcal v tovornjak, ki je bil parkiran na železniški postaji v Ljubljani (notri so ga čakali ključi in dokumenti), odpeljal na bencinsko črpalko v Domžale, tam srečal kolege iz TO, odšel z njimi v neko tovarniško skladišče po protiletalske topove in jih odpeljal v okolico Ljubljane. Nato so se pozdravili, zahvalili za sodelovanje in odšli vsak svojo pot. Portir je na koncu poročal, da je

250 Prav tam; Gradivo Kolenc, Osebna beležka iz leta 1990.

251 Intervju Bratuš, 31. 3. 2009.

252 Prav tam.

253 Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

Zadnji sestanek republiških in pokrajinskih organizatorjev slovenskih obrambnih sil je bil 26. 9. 1990 na ljubljanskem magistratu; v uniformi Jože Kolenc, desno Tone Krkovič.

naloga izvedena, in podobno so počeli tudi ostali.²⁵⁴ Med 10. in 25. septembrom so pripadniki SEM sodelovali pri varovanju 27 transportov. Poleg transportov pa so specialci takrat varovali tudi konkretne osebe, objekte, oziroma sestanke. Za varnost udeležencev sestanka na Izvršnem svetu 14. septembra je tako skrbela prav SEM – okrog objekta sta v civilnih avtomobilih krožili dve intervencijski skupini, 9 specialcev je varovalo neposredno okolico z vhodom, 8 jih je bilo v stavbi. 24. septembra so prvič zavarovali prostore pri ministru, v naslednjih dneh pa tudi skupščino in določene osebe.²⁵⁵ Kajti strategija SEM je bila koncipirana kot »zadnja obrambna linija predstavnikov oblasti«.²⁵⁶

Potem ko je bila celotna obrambna organizacija postavljena, ko se je vsa dejavnost nekoliko umirila, so se vsi nosilci aktivnosti na republiškem in pokrajinskem nivoju 26. septembra še enkrat sešli na sestanku na ljubljanskem

²⁵⁴ Intervju Portir, 30. 3. 2009.

²⁵⁵ Gradivo Beznik, Osebna beležka iz leta 1990.

²⁵⁶ Intervju Beznik, 30. 3. 2009.

magistratu, ki pa je bil njihov zadnji, »poslovilni«. ²⁵⁷ Bavčarjeva napoved o skorajšnji opustitvi začasne rešitve se je namreč začejala uresničevati.

KONEC ZAČASNE REŠITVE

V dneh, ko so bile obrambne sile organizacijsko dokončno vzpostavljene, ko so bile narejene povezave med obema vejama na nivoju občin, je slovenski državno-politični vrh formalno prestopil vojaškoprstojsnostni Rubikon. Skupščina Republike Slovenije je 27. septembra sprejela 96. in 97. ustavni amandma, naslednji dan pa še ustavni zakon za njuno izvedbo, s čimer je prevzela pristojnosti nad TO Slovenije. Komandanta TO je odtlej imenovalo in razreševalo Predsedstvo Republike Slovenije. Tako je dan po sprejemu amandmajev Predsedstvo razrešilo komandanta TO Slovenije generala Ivana Hočevarja in načelnika štaba TO Slovenije generala Draga Ožbolta ter za v. d. načelnika RŠTO imenovalo majorja Janeza Slaparja, do tedaj poveljnika pokrajinskega štaba TO Gorenjske. ²⁵⁸ Ob tem odločnem dejanju slovenske politike seveda nikakor ni bilo nepomembno, da je tedaj že bila postavljena obrambna organizacija. Kajti, kot pojasnjuje Bavčar, »prej na ustavne amandmaje nismo mogli iti /.../«. ²⁵⁹ Dvokomponentne obrambne sile so dajale občutek neke varnosti in gotovosti. Obrambno-varnostna pot, ki ji je sledilo politično vodstvo, je tako bila dvojna. Na eni strani so snovali formalni in dejanski »prevzem« republiške TO, na drugi pa sta Bavčar in Janša za vmesni čas oblikovala obrambne sile, sestavljene iz Krkovičeve NZ in milice. ²⁶⁰ Brez neke obrambne organizacije, brez sile, ki je podtalno že v precejšnji meri spodjedla in »prevzela« Hočevarjevo TO, bi bila ustavna amandmaja morda le papirnati akt.

Skrivna organizacija nastajajoče vojske potem ni bila več potrebna. »Zelena« veja je postala TO. Iz stare, »Hočevarjeve« TO, je skozi poletje in jesen 1990 začela nastajati nova, »Slaparjeva« TO. Drugega oktobra 1990 je bila akcija sklenjena z zaključnim aktom, s primopredajo med načelnikom NZ Tonetom Krkovičem in v. d. načelnikom RŠTO majorjem Slaparjem. ²⁶¹ Na dogodkovni površini se je v prvih oktobrskih dneh tako zgodilo veliko, a hkrati, v procesnem

²⁵⁷ Na sestanku je med drugim Krkovič predstavil oceno s Pristave, v kateri se kot potencialni slovenski nasprotnik omenja JLA. – Intervju Beznik, 30. 3. 2009; Intervju Kolenc, 31. 3. 2009; Arhiv MNZ, Popis aktov v Policija med vojno – MSNZ, Kronologija.

²⁵⁸ UL RS, 35-1796, 5. 10. 1990.

²⁵⁹ Intervju Bavčar, 18. 5. 2010.

²⁶⁰ Prav tam.

²⁶¹ Arhiv MNZ, Popis aktov v Policija med vojno – MSNZ, Kronologija.

smislu, pravzaprav malo. Milica je še naprej dejavno sodelovala z vojsko. Enostavno je počela isto kot prej, v času od poletja 1990, s tem da po oktobru ni več delala z Narodno zaščito, marveč s Teritorialno obrambo. In ta »zgodba«, kakor pripoveduje Kolenc, »se je odvijala do odhoda zadnjega vojaka«.²⁶²

Prav v tesnem, dobrem in kontinuiranem sodelovanju milice in vojske se zrcali ena pomembnejših izkušenj obrambnih prizadevanj leta 1990. Takrat sta se povezali dve različni strukturi, ki sta iskreno sodelovali »in se nismo šli, kdo je bolj močan, večji ali težji, ampak smo vsi delali za to, da bomo Slovenijo obranili«. Na tej izkustveni in preverjeni podlagi sta nato Bavčar in Janša tudi predlagala ustanovitev republiške koordinacije in njenih pokrajinskih podskupin, ki so v naslednjem letu vodile osamosvojitvene akcije.²⁶³

Znotraj obeh struktur je nedvomno bila milica tista, ki je bila usposobljena, organizirana in opremljena. Miličniki so bili profesionalci, pripadniki zelene komponente pa ne, saj niso mogli biti, saj se veliko »teritorialcev« z vojaškimi zadevami še zdaleč ni ukvarjalo na takem strokovnem nivoju kot miličniki.²⁶⁴ Izhajajoč iz tega je seveda imela milica v samem projektu veliko boljše izhodišče in veliko lažji položaj kot Tone Krkovič. Kolenc in Bratuš sta se preprosto oprla na svoj PEM, na ljudi, ki sta jim zaupala, česar Krkovič ni mogel. Poveljniki TO so bili večinoma indoktrinirani aktivni častniki JLA, glavnina kadra pa je bil rezervni sestav ... Na eni stani torej sistem, na drugi pa samotni jezdec. Njegova naloga je bila neprimerno zahtevnejša in posledično je povsem razumljivo, da je spontano dozorela odločitev o povezavi nastajajoče vojske z milico. Brez nje Krkovič svoje naloge ne bi mogel (iz)peljati. Vsej pomoči milice navkljub pa se – upoštevaje zapisano – vendarle velja vprašati, v kolikšni meri je »zelen« veja tedaj zares obstajala kot slovenska vojska. Kljub maksimalnim naporom vseh vpletenih, da bi »sestavili« novo TO, je v nadvse kratkem času namreč lahko bila vzpostavljena le temeljna struktura, pripravljeni so bili le glavni operativni dokumenti. V tednu dni, kolikor je obstajala tudi na občinskih nivojih, se vsekakor ni mogla razviti v resno vojsko in je bila bolj »na papirju«.²⁶⁵

Če povzamemo: vloga obrambnih prizadevanj leta 1990 je tako bila trojna: Na eni strani je bila vsaj »polovica« obrambnih sil (miličniški del) dejanska oborožena sila v negotovih časih, po drugi strani so prizadevanja utemeljila izvrstno sodelovanje med vojaško in miličniško strukturo, ki se

262 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009.

263 Prav tam.

264 Intervju Bratuš, 31. 3. 2009.

265 Intervju Kolenc, 31. 3. 2009; Intervju Bratuš, 31. 3. 2009.

je navzven spet pokazalo in dokazalo naslednjo pomlad in poletje, ter ne nazadnje utrdila pomembno zavedanje, da Slovenija ne zapušča jugoslovanske razprave brez lastne obrambne organizacije. Nekaterim snovalcem politike so tedanja obrambna prizadevanja pomenila pomembno psihološko oporo in jim zagotavljala potrebno samozavest. Vzniknila so spontano, od spodaj, in od maja do avgusta pomenila vrsto aktivnosti, sestankov prizadevnih posameznikov na tajnih lokacijah ..., ki so se končno iztekli v hierarhično obrambno organizacijo za kratek, a obenem dolg »vmesni čas«.

Po oktobru 1990 so aktivnosti z nezmanjšano intenziteto tekle naprej. Četrtega oktobra je major Slapar prevzel RŠTO, še isto noč je posredovala JLA in prostore štaba zasedla in ravno tako isti dan je predsednik Socialistične stranke Slovenije Viktor Žakelj v skupščini podal pobudo, da se naj razpravlja o plebiscitu za samostojno in neodvisno Slovenijo.